

Asukkaiden ajatuksia arjen sujumisesta asumispalveluyksikössä

Antti Martikainen

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Asukkaiden ajatuksia arjen sujumisesta asumispalveluyksikössä

Antti Martikainen
Sosiaalialan ja rikosseuraamusalan
johtaminen ja kehittäminen
Opinnäytetyö YAMK
Toukokuu, 2021

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka aihe nousee tarpeesta kuulla asukkaiden ajatuksia asumispalveluyksikön arjen sujumisesta, yksikön henkilökunnan roolista tarvittavien palveluiden antajana ja yhteiskunnan järjestämien palveluiden piiriin pääsemisen edesauttajana. Toteutin tutkielmani aineiston keruun luotainmenetelmiä käyttäen haastatteleamalla itse dokumentoinnin avulla seitsemää pääkaupunkiseudulla sijaitsevan asumispalveluyksikön asukasta. Haastateltaville annettiin viiden vuorokauden ajaksi käyttöön tallennuslaite, johon he kertoivat ajatuksistaan päivien kulusta sekä vastailen etukäteen annettuihin kysymyksiin.

Asukkaiden ajatuksia kuuntelemalla, ja siitä saaduilla tiedolla pyritään ymmärtämään asukkaiden arkea entistä paremmin sekä arvioimaan ja kehittämään yksikön palveluita, vaikuttamaan asukkaiden hyvinvointia ja asumista koskeviin asioihin laajemmin.

Avaan opinnäytetyössäni, kuinka ja mitkä kaikki tekijät vaikuttavat asumispalveluyksiköiden arjen toimintaan ja sen toimintarakenteisiin aina Asunto ensin periaatteista, laatusuosituksista ja niiden toteuttamisen haasteista yksiköissä järjestettävään yhteisöllisiin tapahtumisiin ja työtoimintaan. Lisäksi avaun aiheeseen liittyviä keskeisiä käsitteitä: asunnottomuus, huono-osaisuus ja asumissosiaalinen työ.

Haastatteluissa ja haastatteluiden analysoinnissa nousi esille erityisesti kolme aihealuetta: koronaviruksen vaikutukset asukkaiden arkeen, työtoiminnan merkityksellisyys asumispalveluyksikön arjessa sekä asumispalveluyksikön rauhattomuus. Kaikki haastateltavat toivat esille myös sen, että henkilökunnan tukea, apua sekä ohjausta on saatavilla, jos vain pyytää tai haluaa ottaa sitä vastaan. Koronaviruksen aiheuttamat vaikutukset vaikuttivat erityisen paljon asumispalveluyksiköissä asuvien arkeen lähes kaiken ulkopuolisten palveluiden ja toimintojen sekä asumispalveluyksikön toimintojen supistamisien tai sulkemisen vuoksi. Erityinen vaikutus oli yksikköön määrättyllä ulkopuolisten vierailukiellolla, joka sinänsä sotii Asunto ensin periaatteita vastaan. Haastateltavista lähes kaikki osallistuivat säännöllisesti asumispalveluyksikössä supistettuna järjestettyyn työtoimintaan. Haastatteluissa nousi esille monella eri tavalla, että työtoiminta toi erityisesti koronavirusepidemian aikana asukkaiden arkeen merkityksellistä sisältöä. Asumispalveluyksikön rauhattomuus, päihtyneiden henkilöiden häiritsevä käytös eri vuorokaudenaikoina nousi esiin kolmen asukkaan haastatteluissa.

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että asumispalveluyksiköissä yhteisöllisiin menetelmiin perustuvan työtoiminnan järjestämisellä on suuri merkitys asukkaiden arkeen. Työtoimintaan osallistuminen tuo arkeen mielekäästä tekemistä ja onnistumisen kokemuksia sekä ehkäisee yksinäisyyttä. Asumispalveluyksikön rauhattomuudesta huolimatta haastateltavista kolme mainitsi erikseen viihtyvänsä ja haluavansa jatkossakin asua nykyisessä asumispalveluyksikössään.

Kehittämisehdotuksena todetaan, että työtoiminnan järjestäminen, sen jatkuva kehittäminen yhteistyössä asukkaiden kanssa, on kannattavaa ja merkityksellistä. Työtoiminta tukee omalta osaltaan asumissosiaalisen työtavan ja Asunto ensin periaatteen tavoitteita: asumisen turvaaminen asukkaiden erilaisista elämäntilanteen haasteista huolimatta.

Asiasanat: Asunnottomuus, Asunto ensin, asumispalveluyksikkö, työtoiminta

This thesis presents a qualitative piece of research, the topic of which arose from the need to hear residents' thoughts on the daily life in a supported housing unit. There was also a need to hear about the role of the staff of the unit from two perspectives: as providers of necessary services and also as facilitators for accessing the services organised by the society. By listening to the residents' thoughts and using the information obtained from them, the aim was to better understand the daily lives of the residents and to evaluate and develop the services of the unit as well as to influence the issues related to the welfare and housing of the residents more broadly.

The data collection was carried out by using the probe methods. Seven residents of a supported housing unit located in the Helsinki metropolitan area self-documented the interviews. The interviewees were given a recording device for five days, during which they shared their thoughts on the course of the days and answered the questions provided in advance. When applying the probe methods, the participants observe and record experiences, opinions, and values from their own personal environments to support various planning processes through self-documentation.

This thesis demonstrates the factors affecting the daily activities of supported housing units and their operational structures. These factors were reviewed in relation to the Housing First principles and quality recommendations as well as the challenges in the implementation of the community events and work activities in the units. In addition, the key concepts related to the topic are clarified: homelessness, disadvantagedness, and housing social work.

Three topics emerged from the data in particular: the effects of the COVID-19 pandemic on the daily lives of the residents, the relevance of work activities in the daily life of the unit and the restless life in the unit. All seven interviewees also pointed out that support, help and guidance from the staff are available and can be obtained if asked for or wanted. The effects of the COVID-19 pandemic had a particularly significant impact on the daily lives of people living in the unit. This was mainly due to the reduction or closure of almost all services and activities, within the unit and outside. A ban on visitors had a particularly strong effect. Six out of seven of the interviewees regularly participated in the work activities in the unit. The interviews revealed that the work activities brought meaningful content to the daily lives of residents in many different ways, especially during the COVID-19 pandemic. The restlessness of the unit, for example the disturbing behavior of intoxicated persons at different times of the day, emerged in three interviews.

In conclusion, this study underlines the great importance of work activities for the daily lives of the residents in the supported housing units. Participating in work brings meaningful everyday activities and gives the participants experiences of succeeding, as well as prevents loneliness. It can also be concluded that despite the restlessness of the supported housing, three of the interviewees emphasised that they feel comfortable and want to continue living in the unit. It should also be noted that organising and further developing the work activities in cooperation with the residents, is worthwhile and of vital importance. Work activities support the aims of the housing social work and the Housing First principle: securing housing despite the different challenges in the residents' life.

Key words: Homelessness, Housing First, supported housing unit, work activities

Sisällys

1	Johdanto	8
2	Asunnottomuus Suomessa	9
2.1	Asunnottomuus käsitteenä	10
2.2	Huono-osaisuus asunnottomien keskuudessa.....	11
3	Asunto ensin - Housing first.....	12
3.1	Asunto ensin periaatteet	13
3.2	Asunto ensin periaate Suomessa	13
3.3	Asunnottomuustyön kehittyminen Suomessa.....	14
3.4	Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmat	15
3.4.1	PAAVO I	16
3.4.2	PAAVO II	16
3.4.3	AUNE	16
3.5	Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmien kustannussäästöt	17
3.6	Asunto ensin laatusuositukset	18
4	Asumispalveluyksiköt - Suomen Asunto ensin erityispiirre	19
4.1	Asukkaaksi asumispalveluyksikköön.....	19
4.2	Asumissosiaalinen työ - asumispalveluyksiköissä	20
4.3	Asumispalveluyksiköiden palvelun vaatimukset	21
4.4	Asukkaiden muiden palveluiden käyttö	22
4.5	Yhteisöllisyys asumispalveluyksiköissä	22
4.6	Arjen mielekäs tekeminen - Työtoiminta asumispalveluyksiköissä	24
4.7	Asunto ensin periaatteen haasteita asumispalveluyksiköissä	25
4.8	NIMBY ilmiö - haaste myös asumispalveluyksiköille.....	27
5	Tutkimusmenetelmät	28
5.1	Tutkimuskysymykset.....	29
5.2	Luotaimet tutkimusmenetelmänä.....	29
5.2.1	Luotaimien ominaisuudet.....	30
5.2.2	Luotaimien käyttö.....	30
6	Tutkimuksen toteutus	31
6.1	Haastattelujen toteuttaminen.....	32
6.2	Haastatteluaineiston analysointi	32
6.3	Tutkimuksen luotettavuus	33
7	Tulokset	34
7.1	Miten asumispalveluyksikön asukkaiden arki sujuu?	35
7.1.1	Koronan vaikutukset asukkaiden arkeen	35
7.1.2	Työtoiminta - arjen mielekästä tekemistä	36
7.1.3	Yhteisölliset tapahtumat	38

7.1.4 Asumispalveluyksikön rauhattomuus	39
7.2 Mitä asumispalveluyksikön ja muiden toimijoiden palveluita asumispalveluyksiköissä asuvat asukkaat käyttävät ja tarvitsevat?	40
7.2.1 Yksikön henkilökunnan tarjoamat palvelut	40
7.2.2 Muiden tarjoamat palvelut	41
7.3 Saavatko asukkaat mielestään sitä palvelua, jota tarvitsevat?	42
7.4 Asukkaiden palautteet haastatteluista	43
8 Johtopäätökset	43
9 Pohdinta.....	45
Lähteet	48
Kuviot	53
Taulukot	53
Liitteet.....	54

1 Johdanto

Muuttaessani vuonna 1995 Helsingin Kallioon pienestä Pohjois-Suomen kaupungista, silmilleni hyppäsi ainakin minulle täysin uusi ilmiö. Ihmisiä nukkui puistojen penkeillä, teollisuusalueille viritetyissä majoissa ja teltoissa, siltojen alla, paperinkeräyslaatikoissa ja rappukäytävissä. Vuonna 2021 tilanne on parempi, edelleen on paljon ihmisiä, joilla ei ole omaa kotia, mutta ei samassa määrin kuin 1990-luvulla. Suomessa onkin tehty aina 1980-luvun puolivälistä asumispoliittisia toimenpiteitä asunnottomuuden poistamiseksi. Yhtenä herätyksenä poliittisille päättäjille toimi jo vuoden 1967 pakkasyöt, jotka surmasivat Helsingissä 44 asunnottomaa miestä, jotka eivät olleet päässeet yömajoihin tai asuntoloihin humalatilansa vuoksi.

Nykytilanteen suhteen suurin muutos asunnottomuuden vähentämiseksi, ennaltaehkäisemiseksi ja poistamiseksi tapahtui vuonna 2008, kun asunnon tarpeessa olevien ihmisten jonoa alettiin purkaa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman avulla. Ohjelmassa hyödynnettiin Asunto ensin -mallia, jonka mukaan asunto on perusedellytys sille, että henkilön muut ongelmat voisivat ratketa. (Asunto ensin 2021.) Tämän ajattelutavan muutoksen seurauksena pitkäaikaisasunnottomille on perustettu mm. asumisyksiköitä, joissa jokaisella asukkaalla on oma vuokra-asunto ja halutessaan henkilökunnan tuki asumisen onnistumiseksi.

Opinnäytetyön aihe nousi tarpeesta kuulla asukkaiden ajatuksia asumispalveluyksikön arjen sujumisesta, yksikön henkilökunnan roolista tarvittavien palveluiden antajana ja yhteiskunnan järjestämien palveluiden piiriin pääsemisen edesauttajana. Toteutin tutkielmani aineiston keruun haastattelemalla seitsemää pääkaupunkiseudulla sijaitsevan asumispalveluyksikön asukasta. Haastattelut toteutettiin luotainmenetelmää käyttäen. Luotainmenetelmät ovat menetelmiä, joissa tutkimushenkilöt havainnoivat ympäristöä ja kirjaavat havaintonsa ylöstitsedokumentoinnin avulla. Luotaimien avulla kerätään käyttäjän kokemuksia, mielipiteitä ja arvoja omasta henkilökohtaisesta sosiaali-, kulttuuri- ja esteettisestä ympäristöstään avuksi suunnitteluprosessiin. (Miettinen 2011, 64, 73.)

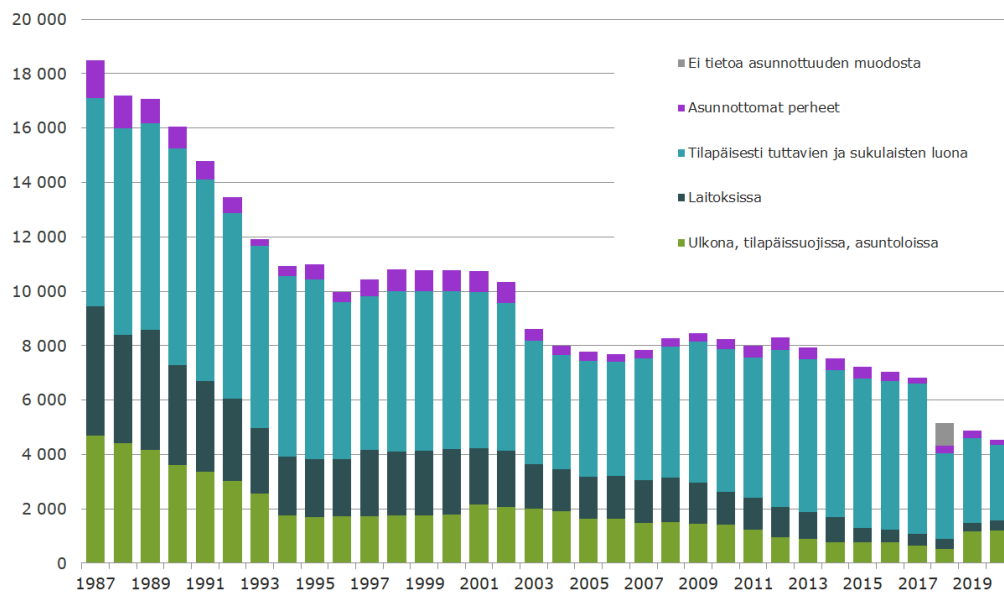
Itsedokumentoinnin välineenä käytettiin tallentavaa ääninauhuri, jonka haastatteluun osallistujat saivat käyttöönsä viiden vuorokauden ajaksi. Asukkaat saivat vastailta etukäteen annettuihin kysymyksiin sekä kertoa päivän kulusta ja tapahtumista heille parhaiten sopivana ajankohtana. Toiveena oli, että asukkaat vastaisivat vähintään noin kymmenen minuutin ajan vuorokaudessa. Asukkaiden tuottamalla tiedolla pyritään ymmärtää asukkaiden arkea entistä paremmin sekä arvioida ja kehittää yksikön palveluita siten, että se vaikuttaisi asukkaiden hyvinvointia ja asumista koskeviin asioihin laajemmin.

Opinnäytetyön teoria osassa käyn läpi tehtyä asunnottomuustyötä Suomessa, selvennän Asunto ensin periaatetta ja niiden laatusuosituksia sekä kerron valtakunnallisesta asunnottomuu-

den vähentämishajelmista. Lisäksi avaan työssäni, mitkä kaikki tekijät vaikuttavat yhteisöllisten asumispalveluyksiköiden arjen toimintaan, toimintarakenteisiin ja niiden toteuttamisen erilaisiin haasteisiin aina yhteisöllisten menetelmien toteuttamisesta matalan kynnyksen työtoiminnan järjestämiseen. Tutkimustuloksissa esittelen haastatteluaineiston analyysissä esiin nousseita teemoja. Työn viimeisessä osuudessa esittelen tutkimuksen tuloksia, johtopäätöksiä sekä pohdin opinnäytetyöprosessia ja asunnottomuustyötä hieman laajemmin.

2 Asunnottomuus Suomessa

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen tilastojen mukaan (ks. kuvio 1) vuoden 2020 lopussa Suomessa oli 4341 asunnottomia, joista asunnottomia perheitä ja pariskuntia oli 201. Pitkäaikaisasunnottomia heistä oli 1054 ja alle 25-vuotiaita asunnottomia 854. Asunnottomien määrä vähentyi neljättä vuotta peräkkäin. Vuoteen 2019 verrattuna asunnottomien määrä väheni 259:llä henkilöllä. (ARA, selvitys 2/2021, Asunnottomat 2020.)

Kuvio 1: Asunnottomuus Suomessa 1987-2020 (ARA 2020)

Suomessa asunnottomuus ei juurikaan näy katukuvassa verrattuna esimerkiksi Euroopan suurkaupunkeihin, jossa ongelma tulee väistämättä esille liikkua kaupungissa. Suomessa tämä johtuu siitä, että kaksi kolmasosaa (64 %) yksinelävistä asunnottomista nukkuu tuttavien luona. Ulkona nukkuvat asunnottomat hakeutuvat tyypillisesti piiloon katseilta esimerkiksi metsiin, rappukäytäviin, avoimiin liiketiloihin tai ensisuojaan. Heitä vuoden 2020 lopulla oli 721 henkilöä. Suomessa asunnottomuus keskittyy pääkaupunkiseutuun, jossa oleskelee yli puolet Suomen asunnottomista (ks. taulukko 1). (ARA, selvitys 2/2021, Asunnottomat 2020.)

Kaupunki	Helsinki	Espoo	Vantaa	Turku	Tampere	Kuopio	Oulu
2020	1534	429	227	384	294	143	117
Muutos vuodesta 2019	-144	-28	-45	-49	-29	+19	-10

Taulukko 1: Suurien kaupunkien asunnottomien määrä vuonna 2020 ja muutos vuodesta 2019.

2.1 Asunnottomuus käsitteenä

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus määrittelee asunnottomiksi ihmiset, joilla ei ole omaa asuntoa (vuokra- tai omistusasuntoa), ja jotka elävät: 1) ulkona, porrashuoneissa, niin sanotuissa ensisuojuissa, 2) asuntoloissa tai majoitusliikkeissä, 3) huoltokotityyppisissä, asumispalveluyksiköissä, kuntouttavissa yksiköissä, sairaaloissa tai muissa laitoksissa ja 4) tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asunnon puutteen vuoksi. (ARA, selvitys 2/2021, 17.)

Pitkäaikaisasunnottomalla, asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen mukaan, tarkoitetaan asunnottomia, jolla on asumista olennaisesti vaikeuttava sosiaalinen tai terveydellinen ongelma, kuten velka-, päihde- tai mielenterveysongelma, ja jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä tavanomaisten asumisratkaisujen toimimattomuuden ja sopivien tukipalvelujenpuuttumisen vuoksi. Asunnottomuus katsotaan olevan pitkäaikaista, kun se on kestänyt vähintään yhden vuoden tai henkilö on ollut toistuvasti asunnottomana viimeisen kolmen vuoden aikana. (ARA, selvitys 2/2021.)

Asunnottomuus on käsitteenä hyvin monitahoinen asia, kyseessä on asuntopolitiikkaan, yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen ja tulonjaon epäoikeudenmukaisuuteen liittyvä ongelma. Sunikka (2016) kirjoittaa tutkimuksessaan, että asunnottomuus on seurausta yksilöllisten ominaisuuksien ja rakenteellisten muutosten dynaamisesta vuorovaikutuksesta. Rakenteellisten tekijöiden, muutokset esimerkiksi kohtuuhintaisten asuntojen tarjonnassa, terveyspalveluissa ja työllisyydessä sekä yksilöllisten ominaisuuksien, luonteenpiirteiden ja kokemusten vuorovaikutus voi tuottaa tai ylläpitää asunnottomuutta. Asunnottomuus voidaan määritellä myös absoluuttiseksi ja suhteelliseksi. Suhteellinen asunnottomuus ei ole niin silmiinpistävää ja ehdotonta, koska sillä tarkoitetaan laitoksissa, huolto- ja turvakodeissa sekä sukulaisten ja tuttavien luona asuskelevia ihmisiä. Absoluuttinen asunnottomuus on näkyvä sosiaalinen ongelma ja sillä tarkoitetaan kadulla, metsissä, rappukäytävissä ja yömajoihin asustelevia ihmisiä. (Sunikka 2016, 5,10-11.)

Riskeiksi, jotka liittyvät asunnottomuuden pitkittymiseen, määritellään hallitsematon päihdeiden käyttö, huumeiden aktiivikäyttö, mielenterveysongelmat, neurologiset vammat, tai-

pumus väkivaltaisuuteen, rikollisuus, vankilasta vapautuminen ja velkaantuminen. (Sunikka 2016, 7). Erkkilän ja Stenius-Ayoaden (2009) raportissa, jonka aineistossa oli 158 pääkaupunkiseudun asunnotonta, yleisimmät syyt asunnottomuudelle olivat maksamattomat vuokrat ja asumiseen liittyvä häiritsevä elämä. Aineiston otoksella aikaisemmasta asunnottomuudesta mainintoja oli 37 %. Päihde- ja mielenterveysongelmia oli 89 %, päihdeongelmia oli 82 %, alkoholin ollessa yleisin käytetty päihde. Huume- ja sekakäyttäjiä aineistosta oli 15 %, huumeidenkäyttö oli yleisintä nuorilla asunnottomilla. Päihdeongelman vuoksi asunnottomista 28 % oli ollut katkaisuhoidossa viime vuoden aikana. Mielenterveysongelmista varsinkin muistiongelmat ja psykoosisairaudet olivat yleisiä. (Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 8, 27-29.)

2.2 Huono-osaisuus asunnottomien keskuudessa

Kainulainen ja Saari (2013) määrittelevät artikkelissaan huono-osaisuuden seuraavasti: ”Huono-osaisuutta lähestytään monien eri käsitteiden, kuten köyhyyden ja syrjäytymisen, avulla. Välttämättä näiden välillä ei ole kovin suuria eroja. Sosiaalinen syrjäytyminen on vain jotenkin hienostuneempi ja hyväksytympi tapa kuvata ilmiötä, josta aiemmin käytettiin ilmausta köyhyys. Näin huono-osaisuutta, köyhyyttä ja syrjäytymistä voi pitää jopa toistensa synonyymeinä, silloin kun nämä käsitteet ymmärretään laajasti.” Tutkimusten mukaan huono-osaisuuteen näyttävät olevan yhteydessä työmarkkina-asema, työpaikan toimiala, alhainen tulotaso, koulutustaso, ikä (nuoruus) sukupuoli (miehet), terveydentila ja kotitausta. Osa huono-osaisuutta selittävistä tekijöistä on usein sellaisia, joihin yksilö ei voi itse vaikuttaa, ja joiden seurauksena elämänkaaren suunta saattaa muuttua pysyvästi. Eräänä huono-osaisuuden mittarina voidaan pitää tulosiirtojen viimesijaisten etuuksien käyttämistä, kuten asumis-, toimeentulo- ja työmarkkinatuki sekä vähimmäismääräinen sairauspäiväraha sekä eräät päihdekuntoutukseen liittyvät etuudet. Palveluissa huono-osaisuus paikantuu erityisesti päihde-, mielenterveys- ja asunnottomuuspalveluihin ja niiden käyttöön. (Kainulainen & Saari 2013, 22- 24.)

Ohisalo (2017) mukaan huono-osaisuus kasautuu vahvimmin kolmelle huono-osaisuuden ulottuvuudelle taloudelliseen, sosiaaliseen ja terveydelliseen. Taloudellinen huono-osaisuus on vaikeuksia selvitä veloista ja kokemusta tulojen riittämättömyydestä suhteessa menoihin. Sosiaalinen huono-osaisuus on masentuneisuutta, yksinäisyyttä ja nälkää. Terveydellinen huono-osaisuus on fyysistä ja psyykkistä ja se yhdistyy heikentyneeseen tyytyväisyyteen omasta elämästä. Huono-osaisuuden tiedetään kasautuvan valtaväestön ala- tai ulkopuolelle sijoituville, tietyille riskiryhmille kuten esimerkiksi asunnottomat, ruoka-avun saajat, oikeuspsykiatrian potilaat ja muu laitospöytä sekä suonensisäisten huumeiden käyttäjät. (Ohisalo 2017, 8,72.)

Asunnottomaksi päädytään monia eri polkua pitkin ja asumisjärjestelyt voivat olla hyvin moninaisia. Saari (2015) toteaa tutkimuksessaan, että tämänhetkisen tiedon mukaan voidaan

todeta, että pitkäaikaisasunnottomat ovat kaikkein huono-osaisimpia ihmisiä laitoksien (vanhikilat, sairaalat) ulkopuolella olevasta väestöstä. Pitkäaikaisasunnottomien ryhmästä kaikkein huono-osaisimmat asuvat heille tarkoitetuissa asumispalveluyksiköissä. Nämä henkilöt ovat usein saaneet hädän yleishyödyllisten yhdistysten tai kuntien vuokra-asunnoista maksamattomien vuokrien tai häiritsevän käytöksen vuoksi. Vuokrien maksamattomuus johtuu usein tulojen vähyydestä, velkaantuneisuudesta, kulutukseen liittyvistä valinnoista ja ns. ennalta arvaamattomista tilanteista. Häätöön johtava häiritsevä käyttäytyminen liittyy useimmiten rikollisuuteen, päihiteisiin, väkivaltaisuuteen, piittaamattomuuteen taloyhtiön sääntöjä ja asunnon kunnossapitoa kohtaan. Asunnottoman elämä on monin eri tavoin kuluttavaa. Tavanomaisesti heillä on fyysisiä, henkisiä ja sosiaalisia ongelmia. Useilla pitkään asunnottomana olleilla on päihdeongelma ja päihteiden käytöstä johtuvia aivo-, sisäelin- tai verenkiertovaurioita muiden sairauksien lisäksi. Voidaankin todeta Asunto ensin periaatteella toimivien asumispalveluyksiköiden olevan asunnottomien viimeisiä turvasatamia. (Saari 2015, 174,178.)

Kainulainen ja Saari (2013) tutkimuksessa havaittiin, että asunnottomien joukossa on ihmisiä, jotka ovat kasautuvasti huono-osaisia, ja jotka myös näkevät itsensä tässä valossa. Toisaalta asunnottomissa on ihmisiä, jotka ovat sopeutuneet haastavaan elämäntilanteeseensa, subjektiivisesti itsensä hyväosaisiksi kokevia ihmisiä. Tässä tuloksessa voi heijastua asunnottoman kiitollisuus saatua asuntolapaikkaa kohtaan - katto pään päälle sekä saatu tuki ja palvelu - voi voimaannuttaa ihmisen näkemään oman tilanteensa uudessa valossa, vähentäen koettua huono-osaisuutta. (Kainulainen & Saari 2013, 33- 34.)

3 Asunto ensin - Housing first

Asunto ensin eli Housing first -mallin kehitti Pathways to Housing -järjestön perustaja Sam Tsemberis Pohjois-Amerikassa 1990-luvun alussa. Alun perin Tsemberis kehitti mallin psyykkisistä ongelmista kärsivien ihmisten auttamiseksi. Myöhemmin se ulotettiin koskemaan ihmisiä, jotka majailivat asunnottomien suojissa ja ihmisiä, joita asunnottomuus uhkasi psykiatrisen laitoshoidon tai vankeuden loppuessa. Tuolloin oli yleisesti käytössä niin sanottu porrasmalli, joka perustuu asteittaiselle kuntoutumiselle ja päihitteettömyydelle. Viimeinen porras on asunnon saaminen, kun asumisen valmiudet, kuten päihitteettömyys ovat saavutettu. Porrasmallin ongelmaksi koetaan palveluihin jumiutuminen, jos toivottua edistystä ei tapahdu. Porrasmallissa ihminen saatetaan häätää pois väliaikaisesta ja pysyvästä asumismuodosta, jos hän rikkoo päihitteettömyyteen ja hoitoon osallistumiseen pakottavia sääntöjä. Lisäksi siinä vaaditaan asumiselta sellaisia tavoitteita, joita ei vaadita tavanomaisessa asumisessa. Tsemberis huomasi ja reagoi näihin epäkohtiin sekä haasteisiin kehittämällä Housing first -mallin, jossa ihmiselle tarjotaan vuokrasopimukseen perustuva asunto sekä riittävästi tukea asumisen onnistumiseksi ilman velvoitetta elämäntapamuutokseen. (Pleace 2016, 15-19.)

3.1 Asunto ensin periaatteet

Asunto ensin keskeiset periaatteet, jotka ovat käytössä Euroopan useimmissa maissa, on johdettu Sam Tsemberiksen kehittämästä Pathways -mallista. Jokainen periaate sisältää monia yksityiskohtia, joista olen seuraavassa kappaleessa nostanut mielestäni opinnäytetyöni suhteen merkittävimpiä esiin.

Asunto ensin periaatteet:

1. Oikeus asuntoon on ihmisoikeus
 - Asunnon tulee sijaita tarvittavien palveluiden äärellä ja henkilöllä lakiin perustuva asunnon hallintaoikeus.
2. Oikeus valintoihin ja kontrolliin
 - Yksilöllisten tarpeiden ymmärtäminen, mitä apua asukas itse haluaa ottaa vastaan ja asukkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen.
3. Asumisen ja tuen erottaminen
 - Asunnon saaminen ja siinä asuminen ei velvoita käyttäytymisen muutokseen tai hoitoon osallistumiseen. Asuminen voi loppua vuokrasopimusehtojen rikkomisesta.
4. Toipumisen tukeminen
 - Asunto ensin henkilökunta kannustaa asukkaita muuttamaan käytöstään siten terveyteen ja hyvinvointiin kohdistuvat riskit pienenevät.
5. Haittojen vähentäminen
 - Tavoitteena ei ole päihteettömyys, vaan ihmistä tuetaan ja kannustetaan muuttamaan ongelmia aiheuttavia päihteidenkäyttötottumuksia.
6. Aktiivinen ja vapaaehtoisuuteen perustuva osallistuminen
 - Keskeistä myönteinen vuorovaikutus ja positiivisuus, jonka avulla asukkaat saadaan sitoutumaan tarvitsemaansa tukeen ja uskomaan toipumisen mahdollisuuteen.
7. Yksilökeskeinen suunnittelu
 - Henkilökunta tarjoaa joustavaa ja yksilöllistä tukea ja varmistaen, että asukas on kaikkien hänen elämäänsä mahdollisesti muuttavien päätösten keskiössä.
8. Joustava tuki niin kauan kuin sille on tarvetta
 - Tuki ei ole paikkaan tai asuntoon sidottua, asukkaan muuttaessa pois tuki seuraa mukana. Tukea tarjotaan niin kauan, kun sille on tarvetta. (Pleace 2016, 29-37.)

3.2 Asunto ensin periaate Suomessa

Kaakinen (2013) kuvailee Suomen Asunto ensin -mallin piirteitä seuraavasti: Asunto on inhimillinen perusoikeus ja asumisen tulee perustua ensisijaisesti jatkuvaan, toistaiseksi voimassa olevaan vuokrasopimukseen. Asunnon järjestymiseen ei liity ennakkoehtoja, kuten esimerkiksi päihteiden käytöstä luopuminen. Asunnon tulee tarjota riittävä yksityisyys ja mahdollisuus

sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien hoitamiseksi. Asunnon fyysisten puitteiden tulee täyttää ARA:n tilanormit. (Kaakinen 2013, 23-24.)

Suomessa tehty työ pitkäaikaisasunnottomien parissa perustuu näkemykseen asumisesta perus- ja ihmisoikeuskysymyksenä. Suomen peruslaki 19§ antaa yksilölle subjektiivisen oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon tilanteessa, missä hän ei itse niitä kykene hankkimaan. Perustuslaki turvaa myös mm. kansalaisen oikeuden henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen, kotirauhaan ja yksityisyyteen. Suomen Asunto ensin työssä perustuslain pykälät ovat kiteytyneet periaatteiksi oikeudesta asuntoon, identiteettiin ja riittävään yksityisyyteen. (Perälä 2018, 13.) Pysyvän kodin tuoman turvallisuuden tunteen katsottiin vapauttavan voimavaroja ja tilaa muille asioille, kuten terveydentilan hoitamiseen. Lisäksi pelkästään jo vakituisen osoitteen omaaminen helpottaa huomattavasti asioiden hoitamista ja palveluiden saamista. (Stoclin 2020, 40.)

Asunto ensin asumispalveluyksiköiden toimintaa ohjaa ja määrittelee erityisesti myös lait asuinhuoneiston vuokrauksesta (481/1995) ja sosiaalihuoltolain 19§ pykälät. Laki asuinhuoneiston vuokrauksesta määrittelee asumispalveluyksikössä asuvalle käytännössä samat oikeudet ja velvollisuudet kuin kenelle tahansa vuokralla asujalle. Asunto kuuluu esimerkiksi kotirauhan piiriin, eikä asuntoon voi mennä ilman asukkaan lupaa tai lakiin perustuvaa tietyssä tilanteessa olevaa oikeutta. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi kiinteistön kunnossapitoon ja turvallisuuteen liittyvät asiat kuten vesivuoto tai erilaiset sähköviat. Huomion arvoista on, että asumisen saa päättää vain laki asuinhuoneiston vuokrauksen mukaisin perustein. (Perälä 2018,14.)

Ympäristöministeriön asunnottomuusohjelmien arviointi julkaisussa (2019) todetaan, että asunto ensin periaate on osoittautunut tulokselliseksi lähestymistavaksi haasteellisen asukaryhmän kanssa, jonka myötä asunnottomille on saatu aiempaa enemmän asuntoja ja pysyvyyttä asumiseen. Asumisen pysyvyydestä kertovat AUNE- ohjelman asiakaskohtaisen seurannan tulokset, joiden perusteella noin 80 % tuetun asumisen asiakkaista onnistui asumisessaan. (Ympäristöministeriö 2019,103.)

3.3 Asunnottomuustyön kehittyminen Suomessa

Suomen hallitusohjelmissa asunnottomuus on ollut aiheena aina 1980-luvun puolivälistä asti, joka on vaikuttanut laskevasti asunnottomien määrään. Suomessa oli tilastojen mukaan vuonna 1987 noin 19 000 asunnottomia, luvun ollessa vuoden 2020 lopussa 4341. (Asunto ensin 2021). Suomi on ainoa EU maa, jossa asunnottomien määrä on viime vuosina vähentynyt. Valtio, kunnat ja kolmannen sektorin toimijat ovat tehneet jo pitkään määrätietoisesti työtä asian eteen. Erityisesti viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana tehdyt toimenpiteet ja työ asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi ja vähentämiseksi on todettu toimivaksi ja kiinnostus Suomen mallia kohtaan on huomattavaa. Asiantuntijoita ja median edustajia saapuu Suomeen

jatkovana virtana ympäri maailman. Kysymys on kaikilla yhtäläinen: Miten me voisimme tehdä saman?

Kaakisen ja Fredrikssonin (2008) mukaan Suomalaisen asunnottomuustyön vallankumouksellisuus piilee siinä, että asunnottomuus päätettiin poistaa kokonaan Asunto ensin mallin ja ”kansallisen suurhankkeen” pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelmien (PAAVO I & II ja AUNE) avulla. Asunnottomuuden poistaminen vaatii paitsi lainsäädäntöä myös todellisia toimenpiteitä. Merkittävää oli myös, että oivallettiin asuntopolitiikan olevan avainasemassa asunnottomuuden vähentämisessä, asunnottomuutta ei nähty enää vain sosiaalihuollon kysymyksenä. (Lassy 2018, 205-212.) Seuraavaksi tarkemmin asunnottomuuden vähentämishojelmista ja siitä kuinka asunnottomuuden vähentämisen toimintarakenteet kehittyivät.

3.4 Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelmat

Suurin muutos parempaan suuntaan asunnottomuustyössä tapahtui Suomessa vuonna 2008, jolloin pitkäaikaisasunnottomien vähentämishojelma (PAAVO) julkaistiin. PAAVO ohjelma perustui ympäristöministeriön koolle kutsuman neljän viisaan työryhmän Nimi Ovessa raporttiin. Raportti määritteli Suomen Asunto ensin periaatteen seuraavanlaisesti: ”Sosiaali- ja terveysongelmien ratkaiseminen ei ole edellytys asumisen järjestämiselle vaan asuminen on edellytys, joka mahdollistaa muiden ongelmien ratkaisemisen.” Neljän viisaan työryhmään kuuluivat: Helsingin kaupungin sosiaaliviraston johtaja Paavo Voutilainen, Piispa Eero Huovinen, Y-säätiön toimitusjohtaja Hannu Puttonen ja lääketieteen tohtori Ilkka Taipale. Työryhmän sihteereinä toimivat Y-säätiön nykyinen toimitusjohtaja Juha Kaakinen sekä Perheiden tukiyhdistyksen nykyinen toiminnanjohtaja Anu Haapanen. (Y-Foundation 2017, 16-19.)

Suomen pitkäaikaisasunnottomien vähentämishojelmaa (PAAVO- ohjelma) laadittaessa kirjoittajat eivät vielä tunteneet Tsemberiksen Amerikassa kehittälemää Pathways to Housing projektia. Suomen malliin omaksuttiinkin elementtejä Helsingin Diakonialaitoksen (HDL) kokeuksesta. HDL:n ensimmäisen asumispalveluyksikön, Alppituvan, asukkailta ei edellytetty päihitteettömyyttä vaan ajatuksena oli niin sanotun aidon tarjouksen tekeminen kodittomille ihmisille. Asumispalveluyksikössä saa asua kuolemaansa asti, kuntoutumista ei vaadita eikä kunnan heikkeneminen johda pysyviin siirtoihin muualle. Asukas voi lähteä vapaasti ja lähtemisprosessissa häntä tuetaan löytämään itselleen sopiva paikka elää. Helsingin Diakonialaitoksen asumispalveluyksiköissä on edelleen sama periaate käytössä. (Fredriksson & Kaakinen 2018, 116- 118).

Neljän viisaan työryhmän Nimi ovessa raportin periaatteita noudattaen seurasivat pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelmat PAAVO I (2008-2011) ja PAAVO II (2012-2015) sekä Asunnottomuuden ennaltaehkäisytoimenpideohjelma AUNE (2016-2019), joista seuraavaksi hieman tarkemmin. (Muutoslaboratoriotyöryhmä 2020, 5.)

3.4.1 PAAVO I

Ympäristöministeriön hallinnoimaan PAAVO I kansalliseen pitkäaikaisasunnottomien vähentämishjelmaan sitoutui vuosien 2008 - 2011 aikana kymmenen Suomen suurinta kaupunkia: Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Turku, Lahti, Joensuu, Jyväskylä, Kuopio ja Oulu. Ohjelmaan sitoutui ja sitä oli kehittämässä myös monet palvelutuottajat sekä kolmannen sektorin toimijat. Ohjelman aikana asuntojen korjauksia ja muutostöitä tuettiin noin 21 miljoonalla eurolla. Lisäksi myönnettiin 13,6 miljoonaa euroa palveluiden kehittämiseen ja niiden tuottamiseen. Tukea myönnettiin yhteensä 34,6 miljoonaa euroa. (Pleace, Culhane, Granfelt & Knutagård 2015, 17-18). PAAVO I ohjelmakauden suurimpina saavutuksina voidaan pitää siirtymistä pois ns. portaikkomallista tai kuntoutumiseen tähtäävästä työskentelystä asunnottomien kanssa sekä sitä, että majoitus- ja ravitsemuslain alla toimivien asuntoloiden alasajo ja muutostyöt Asunto ensin periaatteen mukaan toimiviksi asumispalveluyksiköiksi aloitettiin. (Y-Foundation 2017, 19.)

3.4.2 PAAVO II

PAAVO II ohjelma (2012- 2015) jatkoi edellisen ohjelman viitoittamalla tiellä. PAAVO II ohjelman kunnianhimoisena tavoitteena oli poistaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2015 mennessä. Keskeiset ohjelmakauden toimenpiteet olivat 1250 asunnon, tukiasunnon tai hoitopaikan osoittaminen pitkäaikaisasunnottomille, tukimallien kehittäminen hajautettuun asumiseen ja asunnottomuuden ennaltaehkäisyn tehostaminen. Ohjelma ei onnistunut poistamaan pitkäaikaisasunnottomuutta, mutta toimenpiteiden ansiosta pitkäaikaisasunnottomuus laski 1345 henkilöllä vuodesta 2008 vuoteen 2015. Ohjelmaan sitoutuneissa PAAVO- kunnissa lasku oli 35 %. Pitkäaikaisasunnottomuuden puolituksessa onnistuivat Tampere, Joensuu, Lahti, Oulu ja Pori. Ohjelmakaupunkien asunnottomuustyöhön osoitettiin vuosina 2012- 2015 yhteensä yli 3000 asuntoa sekä palkattiin yli 300 tukihenkilöä. Ohjelman kehittämistyön alustana / koordinoivana tahona toimivat Verkostokehittäjät -hanke. Hanke suunnitteli ja toteutti yhteistyössä verkoston kanssa yhteensä 39 koulutustilaisuutta tai työpajaa. Hankkeen merkittävimpiä tuloksia oli yhteiskehittämisen perinteen luominen asunnottomuustyöhön asunnottomuustyössä toimivien organisaatioiden kesken. (Karppinen & Fredriksson 2016, 3, 19- 22.)

3.4.3 AUNE

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman AUNE (2016- 2019) valmistelu käynnistettiin jo edellisen PAAVO II ohjelmakauden aikana. Keväällä 2015 hallitusohjelman liitteenä kirjattiinkin, että työtä asunnottomuuden vähentämiseksi jatketaan AUNE -työryhmän esitykset huomioiden. Valtioneuvosto teki istunnessaan 9.6.2016 periaatepäätöksen asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman toteuttamisesta vuosina 2016- 2019. AUNE ohjelman tavoitteena oli jatkaa asunnottomuuden vähentämistä vahvistamalla asunnottomuuden ennaltaehkäisyä sekä torjumalla asunnottomuuden uusiutumista. Samalla tavoiteltiin

asunnottomuuden hoitamiseen liittyvän palvelujärjestelmän uudistamista entistä asiakaslähtöisemmäksi ja ennaltaehkäisevämmäksi. Ohjelman toteuttamista johti ympäristöministeriö. Mukana oli edelleen myös kymmenen suurta kaupunkia ja useita palveluntuottajia ja kolmannen sektorin toimijoita.

AUNE ohjelman rahoitus koottiin useasta lähteestä hyödyntämällä investointi- ja kehittämismavustuksia, ministeriöiden budjettirahoitusta, kaupunkien rahoitusta sekä muita rahoitusvälineitä. Kustannusarvio oli 78 miljoonaa euroa. Investointien, kuten rakentamisen, hankinnan ja vuokrauksen osuudeksi arvioitiin 54 miljoonaa euroa, palveluiden kehittämisen ja koordinaatiotyön osuudeksi 24 miljoonaa euroa. Keskeiset toimenpiteet liittyivät asunnottomuustyöhön kohdennetun kohtuuhintaisen asuntotuotannon lisäämiseen ja monipuolistamiseen, ennaltaehkäisevien asunnottomuussuunnitelmien laatimiseen, asumisneuvonnan vahvistamiseen ja talousvaikeuksissa olevien kotitalouksien asunnottomuuden ehkäisemiseen sekä asumissosiaalisen työn osaamisen ja kokemusasiantuntijuuden vahvistamiseen. (Karppinen 2020, 2-6.)

Ohjelman aikana ennaltaehkäisevä asunnottomuustyö jäsenyikin osaksi kaupunkien yhteistyörakenteita. Tämän seurauksena asumiseen liittyvät kysymykset pyritään ottamaan puheeksi entistä useammassa kaupungin tai kunnan järjestämässä palvelussa. AUNE ohjelman aikana myös asumisneuvonta on vahvistunut ja asumissosiaalinen työ on liitetty vahvemmin osaksi syrjäytymisen ehkäisyn kokonaisuutta. Samalla kuitenkin todettiin, ulkopuolisen arvioinnin toimesta, ettei asunnottomuustyö ole vakiintunut riittävän hyvin kuntien toimintaan. Arvioijat suosittelivatkin tulevalle hallitukselle erityisesti asunnottomuustyön juurruttamiseen kuntiin. (Muutoslaboratorioryhmä 2020, 3.)

3.5 Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelmien kustannussäästöt

Ympäristöministeriön tekemien esimerkkilaskelmien mukaan, jotka perustuvat karkeisiin arvioihin hyödyistä ei todellisiin tilastotietoihin, PAAVO ja AUNE asunnottomuusohjelmien aikana tehdyt investoinnit rakentamiseen ja palveluiden kehittämiseen ovat olleet myös taloudellisesti järkeviä. Esimerkkilaskelmien mukaan asunnottomien määrän vähenemisellä saadaan noin 14000 euron vuosittain säästö henkilöä kohden ja hädöistä noin 5000 euroa estettyä häätöä kohden. (Ympäristöministeriö 2019, 83,89.)

Sillanpään (2013) asunto ensin kustannusvaikuttavuus tutkimuksen mukaan, asumispalveluyksikössä asuminen vähentää merkittävästi muiden palveluiden käyttöä ja sen myötä kustannuksia. Asunto ensin asumispalveluyksikköön muuttaneiden kokonaiskustannukset kasvoivat verrattuna heidän asunnottomana olleeseen vuoteen verrattuna, mutta heidän kustannukset muiden palveluiden suhteen vähenivät merkittävästi. Sairaalavuorokausien ja katkaisu- ja kuntoutusvuorokausien määrä väheni noin 80 % ja terveyspalveluiden käytöstä aiheutuneet kokonaiskustannukset vähenivät noin 20 %. Yksikössä asumisella oli vaikutuksia myös poliisin

säilöönottojen määrään, niiden vähentyessä 75 %. Tutkimuksessa tuli myös ilmi, että yksikössä asuvien asukkaiden elämänlaatu oli kohentunut monin eri tavoin oman kodin yksityisyyden ja yksikössä järjestettävän mielekkään tekemisen myötä. (Sillanpää 2013, 29- 30.)

3.6 Asunto ensin laatusuositukset

Asunto ensin laatusuositukset on tehty vuosina 2016- 2017 laajan toimijaverkon yhteistyönä, jota koordinoi ja mahdollisti Verkostokehittäjät hanke, joka on yksi AUNE asunnottomuuden ennaltaehkäisyohjelman hankkeista. Laatusuositukset luoneen yhteistyöryhmän työ pohjautuu Asunto ensin periaatteisiin, josta kerrottu tarkemmin kappaleessa 3.1.

Laatusuositukset Verkostokehittäjien kokoamassa laajassa asiantuntijatiimissä oli mukana noin kaksikymmentä asunnottomuustyön toimijaa kunnista, järjestöistä ja säätiöistä eri puolilta Suomea kokemusasiantuntijat mukaan lukien. Laatusuositukset tukevat ja havainnollistavat käytännön toteutusta, ja ne luotiin toiminnan kehittämisen välineeksi. Laatusuosituksiin kuuluu viisi pääperiaatetta. Jokaiselle viidelle pääperiaatteelle on määritelty sitä koskevat konkreettiset suositukset sekä lyhyt johdanto periaatteiden teoriasta. Kaikkiaan laatusuosituksia on 25. Seuraavissa kappaleissa esitellään laatusuositusten viisi pääperiaatetta ja muutama konkreettinen suositus tai esimerkki jokaisesta periaatteesta. (Asunto ensin laatusuositukset 2017.)

Ensimmäisenä periaatteena on Asunto ensin mallin rakenne, jossa asunnot sijaitsevat hyvien kulkuyhteyksien varrella ja yksiköiden tilaratkaisut mahdollistavat arjen mielekkään tekemisen. Henkilöstöllä on vähintään sosiaali- ja terveyshuollon peruskoulutus sekä riittävä erityisosaaminen. Selkeillä rakenteilla, ohjeistuksilla ja johtamisella luodaan edellytykset suunnitelmalliselle ja tuloksekkaalle toiminnalle, Asunto ensin -periaatteiden toteutumiseksi ja asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden huomioimiselle. Jatkuvan parantamisen ajatus ohjaa systemaattiseen toiminnan kehittämiseen. (Asunto ensin laatusuositukset 2017, Ympäristöministeriö 2019, 20-22.)

Toisena laatusuositusten pääperiaatteena on itsenäisen asumisen mahdollistaminen, asumisen ja annettavan palvelun eriyttäminen. Asuminen perustuu lähtökohtaisesti huoneenvuokrala-kiin. Asukkaiden kanssa tehdään palvelusuunnitelma, jota päivitetään säännöllisesti. Yksilölliset tukipalvelut joustavat asukkaan tilanteen ja tarpeen mukaan, eikä niitä ole sidottu asumiseen. Halutessaan asukkaalla on oikeus vain olla ja asua, osallistumispakkoa yksikön toimiin tms. ei ole. Vuokralaisen velvollisuuksien hoitaminen ja itsestä huolehtiminen riittävät. Asumisen häiriötilanteisiin ja muihin asumisen ongelmiin kuten vuokravelkoihin puututaan nopeasti. Päämääränä on asumisen turvaaminen. (Asunto ensin laatusuositukset 2017, Ympäristöministeriö 2019, 20-22.)

Kolmantena periaatteena: valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet. Asukkaalla on mahdollisuus vaikuttaa hänen elämäänsä koskeviin päätöksiin ja antaa niistä palautetta. Palautteenantoprosessit ovat selkeät, yksinkertaiset ja luotettavat ja asukas tietää, miten palaute käsitellään. Asukas kutsutaan aina mukaan häntä koskeviin asioiden käsittelyyn. Asukas tietää, miten voi osallistua yhteisöä ja asumispalveluyksikköä koskevaan päätöksentekoon ja kehittämiseen. (Asunto ensin laatusuositukset 2017, Ympäristöministeriö 2019, 20-22.)

Neljäntenä periaatteena: kuntoutuminen ja voimaantuminen tapahtuvat asukkaan omilla ehdoilla. Asumissosiaalinen työ on läsnäolotyötä, joka perustuu arvostavaan ja yhdenvertaiseen kohtaamiseen. Se vaatii tarpeettomista valtarakenteista luopumista niin organisaatio- kuin yksilötasolla. Asukasta rohkaistaan ottamaan vastuuta omasta arjestaan samalla varmistuen, että asukas tietää, mistä apua ja tukea on saatavissa. (Asunto ensin laatusuositukset 2017 & Ympäristöministeriö 2019, 20-22.)

Viidentenä periaatteena: yhteiskuntaan ja yhteisöihin integroituminen. Koti on perusta elämän järjestämiselle, osallisuuden kokemukselle ja ympäristöön kiinnittymiselle. Integroituminen yhteisöön lähtee osallisuudesta omaan elämään. Henkilökunta tukee asukkaan osallisuutta omaa elämää koskevissa asioissa ja vahvistaa yhteydenpitoa luonnollisiin verkostoihin kuten sukulaisiin. Integroitumiseen vaikuttaa myös kyky pyytää apua ja ottaa sitä vastaan. Asumisyksiköissä ympäristötyötä tehdään suunnitelmallisesti ja asukkailla on keskeinen rooli toteutuksessa. Yhdessä asukkaiden kanssa edistetään suvaitsevuuutta ja ehkäistään leimaantumista lähiyhteisöissä ja valtakunnallisesti. (Asunto ensin laatusuositukset 2017, Ympäristöministeriö 2019, 20-22.)

4 Asumispalveluyksiköt - Suomen Asunto ensin erityispiirre

Suomen asunnottomuustyön yhtenä erityispiirteenä voidaan pitää tuettua asumista tarjoavia 30- 120 asukaspaikkaa omaavia yhteisöllisiä asumispalveluyksiköitä, joissa on henkilökuntaa paikalla ympäri vuorokauden. Isoista asumispalveluyksiköistä osa on aiemmin toiminut asuntoiloina, joiden tilat on remontoitu asunnoiksi asianmukaisine yhteistiloineen. Asumispalveluyksiköt toimivat Asunto ensin periaatteen mukaisesti ja kaikilla asukkailla on pääsääntöisesti toistaiseksi voimassa oleva vuokrasopimus. Suomen malli ei ole siis täysin uskollinen alkupeiräiselle Yhdysvaltalaiselle housing first - mallille, jossa asunnot ovat hajasijoitettuna normaaliin vuokra-asuntokantaan. (Pleace ym. 2015, 9-18.)

4.1 Asukkaaksi asumispalveluyksikköön

Helsingissä asukkaat tuettuun asumiseen valikoituvat hakemuksella sosiaali- ja terveystieteiden selvitykseen (SAS) ryhmän päätöksellä. Päätökset tehdään asukkaan haastattelun sosiaalityöntekijän valmistelun pohjalta, jossa on arvioitu ja kartoitettu mm. arjen toiminta-

kykyä, taloudellista tilannetta, päihteidenkäyttöhistoriaa, terveydentilaan ja asukkaan omaa toivetta asumismuodosta. Tuettuun asumiseen on runsaasti hakijoita ja asuntoa voi joutua odottamaan pitkiäkin aikoja. Myönteisestä tai kielteisestä päätöksestä hakijat saavat sosiaalihoitolain (SHL § 236) alaisen kirjallisen päätöksen. (Saari 2015, 178- 180.)

Sunikan (2016) tutkimuksen mukaan, jossa selvitettiin 107 Hietaniemenkadun palvelukeskuksessa yöpyneen henkilön asumispolkuja, yleisimmäksi perusteluksi tuettuun asumiseen / asumispalveluyksikköön muuttamiselle, oli kirjattu päihteiden käyttö ja toiseksi eniten erilaisesta häiriökäyttäytymisestä johtuneet häädöt. Päihteiden käytön suhteen eniten kirjauksia oli alkoholin käytöstä ja toiseksi eniten niin sanotusta sekakäytöstä. Huumausaineista eniten kirjauksia löytyi subutexista ja amfetamiinista. Alkoholin käyttöön saattoi liittyä väkivaltaista käyttäytymistä sekä toimintakyvyn alenemisesta, vaikeudesta huolehtia omista asioista tai henkilökohtaisesta hygieniasta. Huumausaineiden käytön suhteen kirjauksia vastaavanlaisesta toimintakyvyn alenemisesta kuvattiin huomattavasti vähemmän kuin alkoholia käyttävien keskuudessa. Muita toimintakykyä alentavina tekijöinä kirjauksissa mainitaan mm. päihteiden käytön seurauksena tulleet pään alueen traumat ja alkoholiepilepsia, sydän- ja verisuonisairaudet sekä psyykkisistä sairauksista ja häiriöistä mm. masennus, skitsoaffektiivinen mania, kaksisuuntainen mielialahäiriö ja skitsofrenia. (Sunikka 2016, 65-67.)

Perälän (2018) selvityksessä todetaan, että asumispalveluyksiköt ovat tavoittaneet juuri oikean moniongelmaisen kohderyhmän: kaikkein huonokuntoisimpia mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsiviä ihmisiä, joiden asuminen oli yksikköön tullessa kriisissä tai joiden asunnottomuus oli jo alkanut, ja/tai jotka eivät olleet kyenneet asumaan muualla monien eri asioiden vuoksi. Selvityksessä todetaan myös, että yksiköt palvelivat hyvin valtaosaa asukkaista. (Perälä 2018, 20,31.)

4.2 Asumissosiaalinen työ - asumispalveluyksiköissä

Riitta Granfelt kehitti Asunto ensin periaatetta tutkiessaan käsitteen asumissosiaalinen työ. Tarvittiin käsite, joka kuvastaa asunnottomien tai asunnottomuutta aiemmin kokeneiden ihmisten kanssa työskentelyä. Asumissosiaalisella työllä pyritään vastaamaan asumista vaarantaviin (psyko) sosiaalisiin ja käytännöllisiin ongelmiin. Asumissosiaalisen työn ensisijainen tavoite on asumisen turvaaminen, asunnottomuuden ennaltaehkäisy ja parhaimmassa tapauksessa asukkaan kuntoutumisen eteenpäin vieminen. Asumissosiaalinen työ on suurelta osin arjen asioihin kohdistuvaa jalkautuvaa vuorovaikutustyötä, joka perustuu riittävän luottamukselliseen yhteistyösuhteeseen asukkaan kanssa. Asiakastyössä voidaan keskittyä yksilötyöhön, jossa kohdataan asukkaiden yksinäisyys, sosiaalisiin tilanteisiin liittyvät ristiriidat ja epävarmuudet sekä vahvat kiinnikkeet päihdekulttuuriin. Asumissosiaalinen työ edellyttääkin työntekijältä laaja-alaista ymmärrystä eri palveluiden toimintakäytännöistä ja niiden merkityksestä omille asiakkaille. Asumissosiaalinen työ toteutuu usein ammattilaisten ja asukkaiden väli-

senä yksilö, ryhmä tai yhteisötason vuorovaikutustyönä, mutta se voi olla myös rakenteellista asumisen tai palvelujärjestelmän epäkohtiin kohdentuvaa moniammatillista verkostotyötä. (Granfelt 2013, 209- 210, 221- 228.)

Puotiniemi (2018) kirjoittaa pro gradu tutkielmassaan, että asumissosiaalista työtä ovat erilaiset tuen muodot, joilla asumisen onnistumista tuetaan. Asumissosiaalisella työllä pyritään vaikuttamaan käytännön asioiden järjestymiseen. Se on jalkautuvaa työtä, sitä tehdään joustavasti arjessa ja se tapahtuu usein asukkaan kotona tai sieltä käsin. Asumissosiaalinen työ tukeutuu yhteisöllisiin periaatteisiin, ja se pitää sisällään erilaisia ammatillisia käytäntöjä, joilla pyritään haittojen vähentämiseen. Asumissosiaalisella työllä pystytään vastaamaan monenlaisiin asukkaan tarpeisiin ja elämäntilanteisiin hänen omat tavoitteet ja tarpeet huomioiden. Asumissosiaalisen työn onnistumisena voidaan pitää sitä, jos asumisen turvaamisen lisäksi pystytään edistämään asukkaan kuntoutumista. Onnistumisena voidaan pitää myös sitä, jos kielteisesti tukeen suhtautuvan asukkaan ajautuminen takaisin asunnottomuuteen voidaan estää. (Puotiniemi 2018, 15- 16, 82.)

4.3 Asumispalveluyksiköiden palvelun vaatimukset

Helsingin kaupunki määrittelee palvelunkuvauksessa vaatimukset heidän kilpailuttamalleen tuettua asumista tarjoaville asumispalveluyksiköilleen. Kilpailutuksessa valitut palvelutuottajien asumispalveluyksiköiden tulee täyttää palvelunkuvauksen vaatimukset. Asumispalveluyksiköiden asukkaat ohjautuvat kaupungin toimesta ja ensisijaisena tavoitteena on turvata asiakkaalle mahdollisuus omaan kotiin. Lähtökohtina ovat asumisen pysyvyys, kodinomaisuus, turvallisuus ja yhteisöllisyys sekä yksilöllinen tuki, ohjaus ja huolenpito. Asumispalveluyksiköiden asukkaat rinnastetaan kotona asuviin kuntalaisiin ja palvelut järjestetään heille normaaliuseriaatteen mukaisesti. Asumispalveluyksikön henkilökunta on veloitettu auttamaan ja tukemaan asukasta yksilöllisesti tarvittavien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen piiriin sekä järjestämään heille kuuluvat toimeentulo- ja asumistukietuudet sekä muut yksilöllisesti määräytyvät tukipalvelut. Ohjauksen, tuen ja neuvonnan avulla henkilökunta auttaa asukasta käytännön asioiden omatoimisessa hoitamisessa sekä arkipäivän elämisen taidoissa, kuten ruuanlaitossa ja siivouksessa. Tavoitteena on asiakkaan elämäntilanteen ja toimintakyvyn parantaminen, toipuminen ja itsenäisempään asumiseen siirtymisen mahdollistaminen. (Helsingin kaupunki, palvelunkuvaus 2020.)

Asumispalveluyksiköille on määritelty palvelunostajan toimesta yhteisötiloihin ja asuntoihin liittyvät tilat varustuksineen ja neliömäärineen, henkilöstömitoitus suhteessa asukasmäärään, henkilökunnan koulutustasot sekä velvoite tehdä säännöllisesti jokaisen asukkaan kanssa palvelusuunnitelma. Palvelusuunnitelmassa määritellään, yhdessä asukkaan kanssa, hänen tarvitsema yksilöllinen tuen tarve asumisen onnistumiseksi. Asumispalveluyksiköt sitoutuvat myös palvelunostajan määrittelemän palvelunkuvauksen mukaiseen työskentelyyn asukkaiden kans-

sa, jossa eritellään vastualueet palvelunostajan, palvelutuottajan ja asukkaan kesken sekä vaaditaan asumispalveluyksiköltä mm. omavalvonta-, turvallisuus- lääkehoito- sekä ympäristötyösuunnitelma. Yksiköissä on palvelunkuvauksen mukaan mahdollistettava asukkaiden keskinäinen yhteisöllisyys sekä järjestettävä asukkaille työtoimintaa, mikäli se on vain mahdollista. (Helsingin kaupunki, palvelunkuvaus 2020.)

4.4 Asukkaiden muiden palveluiden käyttö

Stoclinin (2020) kyselytutkimuksen mukaan asumispalveluyksiköissä asuvat asukkaat käyttävät laajasti eri alojen palveluita, joten voidaan todeta myös muun palvelujärjestelmän kantavan vastuuta Asunto ensin -palvelun asukkaiden hyvinvoinnista. Asunto ensin -palveluihin ohjautuvien asiakkaiden ongelmia pidetäänkin usein monimutkaisempia tai pitkittyneempiä kuin muihin palveluihin ohjautuvilla, joten muun palvelujärjestelmän tuki on hyvin tärkeää asukkaiden mahdollisessa toipumisessa. Kyselytutkimuksessa tuli esille myös, etteivät palvelut tavoita jo asumispalveluyksiköissäkään asuvia, joko niistä ei tiedetä, niihin ei osata hakeutua tai kyetä hakeutumaan. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta katsottuna, tutkimuksessa tuli ilmi, että päihdeongelmaiset henkilöt kohtaavat palveluissa poiskäännyttämistä ja syrjintää. (Stoclin 2020, 55.)

Myös muissa tutkimuksissa ja selvityksissä on noussut esille sama ilmiö. Perustuslaki 19§ velvoittaa julkista valtaa turvaamaan riittävät sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut. Asunto ensin yksiköissä asuvien kohdalla tämä tarkoittaa sitä, ettei yksikössä asuminen tai päihdehistorian käyttö muodostu syrjiväksi esteeksi riittävien palveluiden piiriin pääsemiseksi. Toimenpiteitä ja palveluita suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon pitkäaikaisasunnottomien tarpeet erityisesti tukea vaativina asiakkaina. Heidän kohdallaan ei välttämättä riitä, että heillä on mahdollisuus halutessaan hakeutua palveluihin vaan heille tulisi erityishuomioiden ja järjestelyin mahdollistaa aidosti palveluiden saatavuus. (Perälä 2018, 34.) Asukkaiden päihdehistorialla koetaan olevan negatiivinen vaikutus monissa tilanteissa, kuten esimerkiksi ambulanssi hoitajien hoidon tarpeen arvioinnissa, vanhuspalveluihin pääsyssä sekä asiointissa eri palveluissa. Asumispalveluyksiköiden työntekijät pyrkivätkin mahdollisuuksien mukaan lähtemään asukkaiden kanssa asiointikäynneille, jotta asiakas/asukas saisi parempaa palvelua. Työntekijät pyrkivät tietoisesti myös informoimaan tilanteen tullen eri tahoille, esimerkiksi ambulanssin hoitohenkilökunnalle ja poliisille asumisyksikön toiminnasta ja asumisen haasteista, jotta asukkaiden kohtaaminen olisi parempaa. (Ruohoniemi 2018, 68.)

4.5 Yhteisöllisyys asumispalveluyksiköissä

Asumispalveluyksiköiden toiminnassa pyritään toteuttamaan yhteisöllisiä menetelmiä mahdollisuuksien mukaan. Tätä vaaditaan myös Helsingin kaupungin ostopalveluyksiköiltä, ja sitä suositellaan lisäksi Asunto ensin laatusuosituksissa. Murton (2013) mukaan toimiva yhteisö muodostuu sosiaalisten ja toiminnallisten rakenteiden varaan. Sosiaalisia rakenteita ovat yh-

teisöön kuuluvat henkilökunnan jäsenet ja asukkaat/asiakkaat. Sosiaaliseen rakenteeseen kuuluvat myös yhteisön säännölliset kokoontumiset, yhdessä sovitut säännöt, yhteisön arvojärjestys ja yhteisön jäsenten eri roolit. Toiminnallisina rakenteina nähdään yhteisössä olevat kokoukset, jäsenten välinen kanssakäyminen, asioista yhdessä päättäminen, ristiriitatilanteiden/haasteiden läpikäynti ja sääntöjen noudattaminen. (Murto 2013, 18.) Ihmiselle on merkityksellistä kuulua johonkin ryhmään ja tulla siellä hyväksytyksi omana itsenä. ihminen määrittelee ryhmän kautta omaa minuuttiaan ja paikkaansa maailmassa. Ihminen omaksuu ryhmälle kuuluvat säännöt ja toimii niiden mukaisesti vahvistaakseen omaa minäkuvaansa. (Murto 1997, 205.)

Rainan (2012) mukaan yhteisöllä on yhteinen merkitys ja päämäärä, ja näiden saavuttaminen edellyttää kanssakäymistä yhteisön henkilöiden välillä. Yhteisön toiminnan tulee olla mutkaton ja vuorovaikutuksellista. Jokaisella yhteisön kuuluvalla tulee olla mahdollisuus osallistua yhteisiin tapahtumiin omien voimavarojen mukaisesti. Johtaminen yhteisöissä tulee olla avointa ja yhteisesti tehtyjen sopimusten mukaista. (Raina 2012, 12, 27- 28.)

NEA-hankkeen yhteisöllisyyttä tarkastelevassa kokemustietoon perustuvassa kehittämissuhteessa todettiin yhteisön turvallisuuden niin yhteisön ulko- kuin sisäpuolella olevan hyvin merkittävää yhteisön toimivuuden kannalta. Turvallisuutta lisäviksi elementeiksi koettiin yhteisön selkeät rakenteet ja säännöt esimerkiksi ristiriitatilanteiden selvittämisen suhteen. Yhteisöllisen asuminen katsottiin sopivan niille henkilöille, jotka haluavat saada vertaistukea. Yhteisössä ihmissuhteiden merkitys turvallisuuden, vertaisuuden syntymisen ja toisista huolehtiminen miellettiin keskeiseksi voimavaraksi. Osallisuuden ja turvallisuuden tunteen katsottiin vahvistuvan, kun yhteisön asukkaat luottavat siihen, että kaikkia yhteisön jäseniä kuunnellaan ja kaikilla on mahdollisuus osallistua päätöksentekoon. Henkilökunnan arvoilla, asenteella ja tavalla tehdä töitä on yhteisöön iso vaikutus. Henkilökunnan tulee toimia yhteisössä esimerkiksi, ottaa hankaliakin asioita puheeksi, kannatella ja motivoida asukkaita sekä kunnioittaa asukkaiden yksityisyyttä ja heidän kotiaan. (Azeem 2020, 80- 83.)

Useissa asumispalveluyksiköissä pyritään siihen, että asukkaat ja koko yhteisö otetaan mahdollisuuksien mukaan toiminnan suunnitteluun ja eri päätöksentekoprosesseihin. Saaren (2015) mukaan Asunto ensin periaatteen toimeenpanon kannalta keskeistä on yhteisöllisten mallien avulla tukea ja voimistaa asukkaiden identiteettiä, auttaen asukkaita etsimään heidän vahvuuksia ja kiinnostuksen kohteita esimerkiksi erilaisten yhteisöllisten toimintojen, tapahtumien ja retkien avulla. (Saari 2015, 183.)

Pelastusarmeijan asumispalveluyksiköissä järjestetään säännöllisesti yhteisökokouksia, joihin kaikki voivat osallistua, ja joissa kaikilla on samanlaiset demokraattiset oikeudet ja velvollisuudet. Asukkaita koskevista asioista tiedotetaan aktiivisesti ja läpinäkyvästi. Asukkaat ovat mukana uusien työntekijöiden rekrytoinnissa ja esittelevät yksikköä vierailijoille. Yksiköillä on

omat yhteisesti luomat järjestys- ja pelisäännöt, jotka turvaavat kaikkien asumista sekä fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta. Yksiköissä järjestetään myös erilaisia retkiä ja tapahtumia vuodenaikojen mukaan. Henkilökunta myös ohjaa ja saattaa asukkaita heidän kiinnostuksensa mukaan erilaisiin talon ulkopuolisiin toimintoihin. Asumispalveluyksiköiden yhteistilat on suunniteltu avoimiksi, joissa asukkaat voivat järjestää yhteistä toimintaa esim. television katselun, ruoanlaiton ja pelailun tiimoilta. (Pelastusarmeija, 2021.)

4.6 Arjen mielekäs tekeminen - Työtoiminta asumispalveluyksiköissä

Yhteisöllisiin menetelmiin perustuvassa työtoiminnassa osallistujilla on suuri mahdollisuus vaikuttaa työtoiminnan organisointiin. Vaikuttaminen mahdollistetaan säännöllisillä viikkokokouksilla, joissa työtoimintaan liittyvät säännöt luodaan yhdessä henkilökunnan ja asukkaiden kanssa. Vapaaehtoisuuteen perustuvan asumispalveluyksiköiden järjestämän työtoiminnan tavoitteena on antaa asukkaiden arkeen mielekästä tekemistä, vähentää päihteidenkäyttöä, ehkäistä yksinäisyyttä, harjoitella sovitusti paikalla olemista/ aikatauluja sekä vahvistaa elämänhallinta-, yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. Useimmissa yksiköissä työtoimintaa organisoivat työvalmentajat, jotka suunnittelevat työtehtävät ja kehittävät yhdessä asukkaiden kanssa toimintaa ja työtehtäviä. Työvalmentajien tehtävänä on ohjata osallistujia yksilöllisten tarpeiden mukaan luoden turvallinen, kannustava, keskusteleva ja merkityksellinen työilmapiiri. Työvalmentajat varmistavat kaikille turvallisen työ - ja oppimisympäristön mm. arvioimalla osallistujien päivittäistä fyysistä ja psyykkistä työkuntoa suhteessa osallistumiseen ja työtehtäviin. Työtoimintaan osallistujilta ei vaadita päihteettömyyttä vaan riittävän hyvää toimintakykyä suorittaa henkilökunnan kanssa yhdessä sovittuja työtehtäviä selkeine lopputulostavoitteineen. (Muutoslaboratoriotyöryhmä, 2020.)

Yleisempiä työtoiminnan työtehtäviä, asumispalveluyksikön tiloista tms. riippuen ovat monenlaiset siivoustyöt, kahvilatyöt/ruuanlaitto, pesula - ja ompelutyöt, remontointi -ja korjaustyöt, erilaiset käsi -ja askartelutyöt, tavaroiden kantaminen/toimittaminen sekä ympäristöön liittyvät puhdistus -ja siivoustyöt. Työpäivillä on selkeä, toistuva ja turvallinen rakenne työnjakoineen, kahvi- ja lounastaukoineen sekä palkanmaksuineen, joista on sovittu yhdessä työtoimintaan osallistuvien asukkaiden kanssa. Monissa yksiköissä järjestetyssä työtoiminnassa asukkaat voivat halutessaan työskennellä arkipäivisin klo 9-15 välillä, 1-4 tuntia päivässä, josta maksetaan 2 € korvaus per tunti. Korvaus maksetaan mahdollisuuksien mukaan käteisellä työpäivän päätteeksi. Maksettava korvaus on sidottu tuloverolakiin, joka näin ollen ei vaikuta asukkaiden etuuksiin tai työnantajamaksuihin. (Muutoslaboratoriotyöryhmä, 2020)

Puotiniemen (2018) mukaan työtoiminta on yksi osa yksikössä toteutettavasta asumissosiaalisesta työstä. Matalan kynnyksen työtoiminta perustuu toiminnallisen kuntoutumisen ja yhteiskasvatuksen menetelmiin, joiden avulla herätellään asukkaan mahdollisuuksia ottaa vastuuta työtehtävistä. Työtoiminnalla pyritään edistämään asumissosiaalisen työn tavoitteita kuten

asumisen onnistumista, haittojen vähentämistä ja yhteisöön osallisuutta. Työtoiminnasta voi muodostua asukkaille päivittäin toistuva rutiini, joka tuo päiviin sisältöä, säännönmukaisuutta sekä vaihtoehtoista tekemistä aiemmin päihteitä ja toimettomuutta sisältäneisiin päiviin. Työtoiminnan yhteisöön osallisuuteen nähtiin olevan matalampi kynnyksen kuin muun yhteiskunnan osallisuuteen, koska työtoimintaan saattoi tulla ilman pelkoa siitä, että joku arvioi tai arvostelee. Työyhteisössä asukkaat saattoivat kokea olonsa tervetulleiksi sellaisina kuin he olivat. Säännöllinen osallistuminen ja tekeminen avulla asukkaiden arkinen, pieni toimijuus omassa elämässä lisääntyi tai vakiintui. Tämä mahdollisti tiedostettuja, mutta myös tiedostamatta tapahtuvia muutoksia asukkaiden elämässä, kun aiemmat arkeen kuuluneet tavat muuttuivat. Näin työtoiminta osaltaan vahvisti asukkaiden asumisen onnistumista. (Puotiniemi 2018, 17, 52, 79- 82.)

Pelastusarmeijan asumispalveluyksiköissä arjen mielekkään tekemisen, työtoiminnan järjestämistä pidetään henkilökunnan ja asukkaiden puolelta erittäin merkittävänä asiana yhteisöllisyyden, yksikön rauhallisuuden ja ilmapiiriin suhteen. Työtoiminnan sanotaankin toimivan yksikön sydämenä. Asukkaat kokevat työtoiminnassa onnistumisen elämyksiä, ollen aktiivisia toimijoita työtehtävien suunnittelusta aina uusien työtoimintaan osallistuvien asukkaiden perehdyttämisen ja avustamisen suhteen. Työtoiminta vahvistaa yhteisöllisyyttä, asukkaat arvostavat tiloja ja kiinteistöä entistä enemmän pitäessään siitä itse huolta esimerkiksi työtoiminnan siivous- tai remonttiryhmässä ollessaan. (Martikainen 2019, 16- 17.)

4.7 Asunto ensin periaatteen haasteita asumispalveluyksiköissä

Miten nämä Asunto ensin periaatteen mukaan toimivat asumispalveluyksiköt eroavat asunto-loista ja tuki- soluasunnoista, muuten kuin siten, että nyt siellä saa ryypätä sisällä? Asunto-loista sentään heitettiin pihalle, jos ei osannut käyttäytyä! Miten teidän organisaatio voi mahdollistaa huumeidenkäytön ja huumekaupan tiloissanne? Pitävätkö asukkaat tätä oikeasti kotinaan? Mitä järkeä on laittaa näin paljon mielenterveys ja/tai päihdeongelmaisia ihmisiä asumaan samaan kerrostaloon ja vielä kantakaupungin arvokkaille alueille? Ei ihme, että naapurit valittavat, asuntojen arvo laskee! Miten tällaisessa paikassa voi saada vaikka päihteidenkäytön hallintaan? Asumispalveluyksiköiden työntekijät joutuvat aika ajoin vastailemaan edellä mainittuihin kysymyksiin. Kritiikkiä ison asukasmäärän omaavia asumispalveluyksiköjä kohtaan tulee niin koti kuin ulkomailtakin.

Perälän ja Jurvansuun (2016) artikkelissa ulkomailla tehdyissä Asunto ensin malliin liittyvissä tutkimuksissa ja selvityksissä kyseenalaistetaan mallin toimivuutta. Voiko Asunto ensin ohjelmaa pitää menestyksekkäänä, jos ihminen asunnon saatuaan kärsii edelleen vakavista päihde- ja mielenterveysongelmista, eikä asunnon saaminen ole siis johtanut parempiin tulevaisuuden näkyymiin. Vai onko pelkkä asunnon järjestäminen jo sinänsä saavutus? Artikkelissa todetaan myös, että Suomessa toimivien asumispalveluyksiköiden henkilökuntaan liitetään liian suuria

odotuksia esimerkiksi päihdeongelmaisten asukkaiden kuntoutumisen suhteen, ilman ulkopuolisten tahojen apua sekä riittäviä resursseja. (Perälä & Jurvansuu 2016, 530- 531,535.)

Asunto ensin on erittäin kuvaava ja konkretisoi parilla sanalla periaatteen ydinetiikan. Asunto ensin ajattelussa asiat käännetään uuteen asentoon. Joissakin tapauksissa kaikkein epäonnistuneimmat, elämänhallinnan menettäneet asunnottomat saavat samat juridiset oikeudet ja olosuhteet kuin ansioituneet veronmaksajat - vieläpä ilman elämänmuutosvaatimusta. Asunto ensin periaate ravistelee myös valtaväestön oikeustajua. Valtaväestöstä monet voivat ajatella, että huonojen valintojen seuraukset saavat tuntua ja tehdyistä virheistä kuuluukin maksaa. (Voutilainen 2018, 176- 180.)

Asunto ensin periaate on ollut suuri eettinen haaste myös monille asunnottomuuden parissa työskenteleville, alan tutkijoille ja päihdealan vaikuttajille (Voutilainen 2018,176). Kaarttinen (2018) kirjoittaa haastatteluartikkelissaan, että aiemmin asuntolat toimivat majoitus - ja ravitsemuslain alla, jolloin toimijalla on mahdollisuus valita asiakkaansa. Asuntoloiden asukkailla ei ollut vuokrasopimusta turvanaan vaan huonon käyttäytymisen, päihteiden käytön tms. vuoksi asuminen pystyttiin keskeyttämään tarvittaessa vaikka välittömästi. Henkilökunnalla oli asuntoloissa paljon keinoja ja valtaa mm. turvallisuuden ylläpitämiseksi suhteessa asukkaisiin. Asunto ensin periaatteen mukainen työskentely vaatiikin henkilökunnalta uudenlaista asumissosiaalista työtettä. Työntekijät eivät voi enää toimia kaiken tietäjinä ja osajina, jotka kertovat asukkaille kuinka tulee toimia. Työntekijät ovat rinnalla kulkijoita, jotka arvostavat ja kunnioittavat asukkaiden omia valintoja tuoden kuitenkin esille erilaisia vaihtoehtoja ja näkökulmia esimerkiksi päihteidenkäyttöön liittyen. Työntekijöiden tulee kohdata asukkaat kunnioittavasti, syyllistämättä tai leimaamatta rakentaen pikkuhiljaa luottamussuhdetta asukkaaseen. Asunto ensin periaate vaatii työntekijöiltä pitkäjänteistä työskentelyä ja luottoa siihen, että haastavassa elämäntilanteessa olevan asukkaan asiat menevät parempaan suuntaan tuen ansioista, jota yksikkö ja koko yhteisö asukkaalle tarjoaa. (Kaarttinen 2018, 8-12.)

Asunto ensin periaatteisiin kuuluu, että vuokrasopimukset olisivat ensisijaisesti toistaiseksi voimassa olevia. Tämä koetaan vuokranantajien taholta toisinaan ongelmalliseksi, koska vuokranantajat kokevat asuttamisen riskit kuten mahdolliset vuokravelat sekä häiriökäyttäytyminen liian suuriksi. Vuokrasopimuksen purkamisen perusteeksi ei esimerkiksi riitä asukkaan epäasiallinen, aggressiivinen käytös henkilökuntaa tai muita asukkaita kohtaan. Mikäli asukkaat tappelevat fyysisesti keskenään tai esimerkiksi metelöivät toistuvasti kavereidensa kanssa kadulla tai lähipuistossa, poliisi puuttuu ja tutkii asiaa lain puitteissa, se ei kuitenkaan riitä perusteeksi vuokrasopimuksen irtisanomiseen tai purkamiseen.

Vuokrasopimuksen omaavilla asukkailla ei ole velvoitetta ottaa vastaan tukea erilaisiin mahdollisiin elämänhallinnan haasteisiin, vaikka ammattilaiset kokisivat sen tarpeelliseksi asun-

nottomuuden uusiutumisen ehkäisemisen kannalta. Haasteeksi koetaan toisaalta myös se, ettei ajantasaista ja oikeanlaista tukea ole aina riittävästi tarjolla sitä tarvitseville. (Ympäristöministeriö 2019, 103.)

Kivelä ja Leppo (2016) selvittivät tutkimuksessaan asukkaiden kokemuksia tuetusta asumisesta. Tutkimuksen mukaan tyytymättömyyteen liittyi vahvasti asumisympäristön levottomuus, väkivallan uhka, naapurien aiheuttama meteli sekä päihteiden käyttäjien runsas määrä, jonka vuoksi asumismuoto koettiin turvattomaksi. Runsaasti päihteitä käyttävä ympäristö myös lisäsi asukkaiden omaa päihteiden käyttöä. Hyvin viihtyvillä asukkailla tyytyväisyys liittyi työntekijöiden muutoshalukkuutta tukevaan työotteeseen, mielekkääseen tekemiseen sekä kuntoutumiseen ja päihteettömyyteen sitoutumiseen. (Kivelä & Leppo 2016, 48-76.)

4.8 NIMBY ilmiö - haaste myös asumispalveluyksiköille

Useat pääkaupunkiseudun Asunto ensin periaatteella toimivat 80- 120 -paikkaiset asumispalveluyksiköt sijaitsevat kantakaupungin alueella hyvien palveluiden ja kulkuyhteyksien varrella. Hyvä sijainti ja kulkuyhteydet ovat oleellisia, koska tutkimusten mukaan asunnottomat tarvitsevat ja käyttävät paljon eri palveluita esimerkiksi terveyskeskuspalveluita 16 kertaa enemmän kuin valtaväestö. (Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 8, 27-29.)

Asunto ensin periaatteen mukaisesti toimivat asumispalveluyksiköt ovat toimintaa aloittaessaan törmänneet usein naapuruston valitukseen. Samassa osoitteessa aiemmin asuntoloina toimineet yksiköt ovat päässeet vähemmällä huomiolla naapureiden suhteen, mutta uusissa osoitteissa toimintansa aloittaneet Asunto ensin yksiköt ovat törmänneet naapureiden vastukseen, NIMBY - ilmiöön, jo yksiköiden suunnitteluvaiheessa. NIMBY tule sanoista: not in my backyard, ei meidän takapihallemme. Käsitteellä tarkoitetaan asukkaiden tai asukasyhdistysten asenteita tai toimintaa, jolla vastustetaan ei-toivottujen toimintojen rakentamisen sijoittamista omalle asuinalueelle. Erialaisten mielenterveys, päihdeongelmaisten, lastensuojelun ja kehitysvammaisten hankkeiden vastustajat ajattelevat tyypillisesti, että haittoja aiheuttavat hankkeet voidaan hyväksyä missä tahansa muualla, mutta ei omassa lähiympäristössä. (Kopomaa & Peltonen 2008, 9.)

Isoimman naapuruston vastustukset ja median huomion sai Sininauhan Helsingin Töölössä sijaitseva Ruusulankadun asumispalveluyksikkö, joka aloitti toimintansa 2012, monen vuoden suunnittelun valituskierteen päätteeksi. Media kiinnostui aiheesta viimeistään siinä vaiheessa, kun Terhi Koulumies teki marraskuussa 2013 valtuusaloitteen, jossa esitettiin Ruusulankadun ”asuntolan” muuttamista päihteettömäksi. Koulumiehen perusteluina oli muun muassa se, että on moraalisesti väärin ja epäinhimillistä tukea ja ylläpitää huumeidenkäyttöön perustuva elämäntapaa julkisin varoin. Valtuustoaloitteen esittämisen jälkeen mediassa alkoi vilkas keskustelu. Keskusteluissa tuotiin esiin Ruusulankadulle tehtyjen poliisihälytysten määrä (325 kpl/vuosi) ja yksikön kuolemantapaukset (5 kuolemantapausta). Mediassa puhuttiin ”helvetin

esikartanosta ja kuolemanloukosta”. Myös kansanedustaja Tom Packalén otti osaa keskusteluun kommentoimalla: ”On tällainen sanonta, että ’not in my backyard’ - ei minun takapihaleni - mutta minä olen sitä mieltä, että ei kenenkään takapihalle. Jos halutaan syrjäytyneet pois kierteestä, on vaatimuksena oltava täysi päihteettömyys. Tämä Töölön asuntola on helpoheikkien ratkaisu.” Yksiköstä kirjoitettiin ja kommentoitiin toki myös positiivisesti ja puolustavasti. Kansanedustaja Jan Vapaavuori kommentoi: ”Heitä kuolisi enemmän, jos he eivät olisi siellä. On osoitettu, että on julkiselle vallalle halvempaa hoitaa heitä näin kuin, jos heitä ei hoidettaisi.” (Viskari 2014, 26-28.)

Asumispalveluyksiköissä tiedostetaan ja ymmärretään naapuruston huolenaiheet. Asukkaat vieraineen näkyvät ja kuuluvat toisinaan katukuvassa ja yksikön lähiympäristössä negatiivisessa mielessä. Yksiköissä reagoidaan mahdollisimman nopeasti ympäristöstä tulevaan palautteeseen sekä keskustellaan jatkuvasti asukkaiden kanssa erilaisissa yksikön sisäisissä foorumeissa naapurustolle häiritä ja mielipahaa aiheuttavista asioista. Helsingissä palvelunostaja myös vaatii yksiköiden tekevän ympäristötyönsuunnitelman. Ympäristötyön suunnitelmassa kerrotaan, kuinka ympäristötyötä toteutetaan.

Pelastusarmeijan pääkaupunkiseudun yksiköissä järjestetään, avoimella kutsulla, pari kertaa vuodessa keskustelutilaisuuksia (naapurikahvit) alueen asukkaille ja toimijoille. Tilaisuudessa esitellään yksiköiden tiloja ja toimintaa sekä keskustellaan avoimesti ympäristöön liittyvistä ilmiöistä, mahdollisista ongelmista etsien niihin yhdessä ratkaisuja. Yksikön asukkaat tekevät henkilökunnan kanssa myös ympäristöyökerroksia yksikön lähialueilla, jolloin naapuruston ja asukkaiden kohtaaminen edesauttaa ottamaan vastuuta asuinympäristöstä, lisää alueen yhteisöllisyyttä sekä vähentää mahdollisia ennakkoluuloja asumispalveluyksiköiden asukkaita kohtaan. Ympäristökerroksilla käydään tapaamassa myös lähialueen muita toimijoita ja kauppiaita, kerätään roskia, huumeidenkäyttövälineitä sekä puututaan keskustellen ja tarvittaessa virkavaltaa paikalle kutsuen mahdolliseen ympäristöä häiritsevään käytökseen. (Pelastusarmeija, 2021.)

5 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka lähtökohtana oli tarve kuulla asukkaiden ajatuksia asumispalveluyksikön arjen sujumisesta, yksikön henkilökunnan roolista tarvittavien palveluiden antajana ja yhteiskunnan järjestämien palveluiden piiriin pääsemisen edesauttajana. Asukkaiden ajatuksia kuuntelemalla ja niistä saaduilla tiedolla pyritään ymmärtämään asukkaiden arkea entistä paremmin. Saatujen tietojen avulla voidaan arvioida ja kehittää yksikön palveluita sekä vaikuttaa asukkaiden hyvinvointia ja asumista koskeviin asioihin laajemmin. Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan laadullisissa tutkimuksissa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin vaan tarkoituksena on kuvata jotain ilmiötä tai tapahtumaa. Tarkoituksena on myös ym-

märtämää tiettyä toimintaa tai antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87-88.)

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimus kohdentuu tuetun asumisen asumispalveluyksikön asukkaiden ajatuksiin arjesta. Asukkaat sijoitetaan tuen tarpeen mukaisesti asumispalveluyksikköön sosiaalitoimen päätöksellä. Pääkaupunkiseudun yhteisöllisissä asumispalveluyksiköiden asuminen perustuu pääsääntöisesti toistaiseksi voimassa olevaan vuokrasopimukseen omaan kalustettuun asuntoon. Yksiköiden asukasmäärät vaihtelevat 25- 125 asukkaan välillä. Asumispalveluyksiköiden koulutuksen saanut henkilökunta on määritelty asukasmäärän mukaan. Henkilökuntaa on paikalla pääsääntöisesti ympäri vuorokauden. Henkilökunta tekee kaikkien asukkaiden kanssa yksilöllisen, asukkaan itse haluaman ja tuen tarpeen mukaisen palvelusuunnitelman. Yksiköissä on erilaisia yhteistiloja, joissa mahdollistetaan yhteisöllisten ja työtoiminnan järjestäminen.

Tutkimuskysymyksiksi nousivat seuraavat kysymykset:

1. Miten asumispalveluyksikön asukkaiden arki sujuu?
2. Mitä asumispalveluyksikön ja muiden toimijoiden palveluita asumispalveluyksiköissä asuvat asukkaat käyttävät ja tarvitsevat?
3. Saavatko asukkaat mielestään sitä palvelua jota tarvitsevat?

5.2 Luotaimet tutkimusmenetelmänä

Tutkimuksen lähestymistapana käytettiin palvelumuotoilua ja sen keinoista tutkimusmenetelmänä käytettiin palveluluotaimia. Erilaisiin palvelukehitysprosesseihin palvelumuotoilun mukaan ottaminen lähtee siitä ajatuksesta, että keskiössä on ihminen, palvelun käyttäjä, oman elämänsä paras asiantuntija. Palvelutuottajan on ymmärrettävä todellisuus, missä asiakkaat elävät ja toimivat. Kysymällä suoraan, mitä asiakas haluaa, ei välttämättä saada selville tarpeeksi syvällistä tietoa. Tutkimalla ihmisen arkea ja toimintaa saadaan selville arvot ja todelliset toiminnan motiivit, tiedostetut ja tiedostamattomat tarpeet. (Tuulaniemi 2013, 12- 13, 71- 73.)

Luotainmenetelmät ovat menetelmiä, joissa tutkimushenkilöt havainnoivat ympäristöä ja kirjaavat havaintonsa ylös itsedokumentoinnin avulla. Luotaimien avulla kerätään käyttäjän kokemuksia, mielipiteitä ja arvoja omasta henkilökohtaisesta sosiaali-, kulttuuri- ja esteettisestä ympäristöstään avuksi suunnitteluprosessiin. Menetelmän tavoitteena on pyrkiä lisäämään asiakkaan ymmärtämistä ja sitä kautta parantaa olemassa olevia palveluita tai kehittää uusia palveluita yhdessä asiakkaan kanssa. (Miettinen & Raulo & Ruuska, 2011, 64, 73.)

”Luotain” viittaa astronomiseen luotaimeen, joka lähetetään taltioimaan viestejä ja näytteitä sellaisesta kontekstista, jonne tutkija ei itse voi mennä. Muotoiluluotain voidaan ajatella ole-

van suunniteltu paketti tai kokoelma käyttäjälle annettuja tehtäviä, jotka voivat olla hyvin erilaisia käyttökohteesta ja käyttäjäryhmästä riippuen. Luotaintehtäväpaketti muodostuu tyypillisesti visuaalisista dokumentointielementeistä (esim. valokuvat ja video) sekä eri tavoin toteutetusta päiväkirjadokumentoinnista. Luotainpaketti voi sisältää ryhmän kiinnostuksen kohteisiin liittyen myös erityistehtäviä, esimerkiksi kollaasien, karttojen tai tehtäväkirjojen avulla sekä piristeitä, jotka toimivat lähinnä muistuttajina tutkimuksesta. Näiden erilaisten tehtävien suorittamisen myötä käyttäjistä tulee aktiivinen osa suunnitteluprosessia. Luotaimen avulla tutkija kerää käyttäjän tai potentiaalisen käyttäjän kokemuksia, mielipiteitä ja arvoja omasta henkilökohtaisesta sosiaali-, kulttuuri- ja esteettisestä ympäristöstään avuksi suunnitteluprosessiin. (Miettinen ym. 2011, 64, 73.)

5.2.1 Luotaimien ominaisuudet

Kirjallisuudessa ja luotaintutkimuskokemusten kuvauksissa voidaan havaita kolme piirrettä, jotka kuvaavat luotainten ominaisuuksia.

1. Luotaimet perustuvat käyttäjien osallistumiseen itsedokumentoinnin keinoin. Aineistoa keräävät ja dokumentoivat käyttäjät, jotka toimivat käyttäjäkeskeisen suunnitteluprosessin aktiivisina osanottajina tallentaen kokemuksiaan sekä ilmaisemaan ajatuksiaan ja ideoitaan.
2. Luotaimilla tarkastellaan käyttäjän henkilökohtaista toimintaympäristöä ja näkemyksiä. Tarkoituksena hahmottaa inhimillisiä ilmiöitä ja käyttäjiä sekä välittää käyttäjä näkökulma suunnittelun ja muotoilun rikastamiseksi. Tehtävät tähtäävät tarkentamaan käyttäjän katsetta ja kirjaamaan arkipäivää, sosiaalista, esteettistä ja kulttuurista ympäristöä, tarpeita, tuntemuksia, arvoja ja asenteita.
3. Luotaimet ovat luonteeltaan kokeilevia, tunnustellen uusia mahdollisuuksia pikemminkin kuin ratkaisevat jo tunnettuja ongelmia. Luotainten tarkoitus on tukea sekä suunnittelijoiden, että käyttäjien kokeilemaan, ilmaisemaan ja selittämään kokemuksiaan. Avoimet luotaintehtävät ovat sekä kuvailevia, että uusia näkökulmia etsiviä. Avoimuus ja tulkittavuus sisältävät myös odotuksen yllättävistä tuloksista. (Mattelmäki 2006, 45-46.)

5.2.2 Luotaimien käyttö

Luotaimien kanssa liikutaan soveltavan tutkimuksen ja suunnittelun kentillä. Laajasti ottaen luotaintehtävät ovat avoimia kysymyksiä. Vastaaaja voi siis itse muotoilla mieleisensä vastauksen, joten aineisto on tyypillisesti kirjavaa ja luotettavuudeltaan kyseenalaista, mikä tekee käsittelyn ja luokittelun hankalaksi. Luotaimia käytettäessä on harkittava huolellisesti tutkimuksen päämäärä, jossa puhutaan käyttäjästä ja kokemuksestaan sekä kokemuksen osaluista. (Mattelmäki 2006, 9-11, 8-80.)

Mattelmäen (2006) mukaan raportteihin ja kokemuksiin pohjaten on neljä hyvää syytä käyttää luotaimia.

1. Inspiraatio: luotaimien avulla voidaan rikastaa ja tukea suunnitteluryhmän inspiraatiota etsien uusia piirteitä ja näkökulmia tutuista arkipäivistä. Luotaimilla haetaan aineistoa eläytymiseen sekä ajatusprosessien käynnistämiseen ja rikastamiseen.
2. Informaatio: luotaimien avulla voidaan kerätä tietoa käyttäjistä, jonka jälkeen aineistoa tyypillisesti jäsennetään yhteenvetoja ja raportteja varten. Luotaintutkimusten tulokset eivät välttämättä johda yleistettävään tai kattavaan tietoon vaan toimivat johdatuksena seuraavaan vaiheeseen ja auttavat löytämään tarkempia tutkimuskysymyksiä.
3. Osallistava suunnittelu: luotaimien avulla annetaan käyttäjille mahdollisuus osallistua suunnitteluun. Luotaintehtävien avulla voidaan auttaa käyttäjää havainnoimaan kokemuksiaan erilaisista näkökulmista. Oman ympäristön seuraaminen voi nostaa esille parannusehdotuksia.
4. Vuoropuhelu: luotaimien avulla voidaan rakentaa vuorovaikutusta käyttäjien ja suunnittelijoiden välillä, käyttäjakeskeisen suunnittelun lähtökohtien mukaisesti. Koko luotainprosessi tukee useilla eri tavoilla (tapaamiset, viestintä) vuoropuhelun syntymistä. Luotainpakettia/tehtäviä voidaan pitää keskustelunavauksena suunnittelijoilta käyttäjille. (Mattelmäki 2006, 70-74.)

Mihin tahansa neljästä kuvatussa käyttökontekstista muotoiluluotaimia käytetään, yhteistä niille on pyrkimys hyödyntää luotaimen käyttäjiä heidän oman elämänsä arjen asiantuntijoina. Luotaimien käytön lähtökohtana on tarve ymmärtää ja määritellä käyttökontekstia. (Mattelmäki 2006, 76.)

6 Tutkimuksen toteutus

Maailmanlaajuinen koronapandemia vaikutti ja oli huomioitava tutkimuksen tekemisen aikana monin eri tavoin. Koronan aiheuttamat rajoitusuositukset vaikuttivat osaltaan myös siihen, että tutkimuksessa päädyttiin käyttämään itsedokumentoinnin välineenä, viiden vuorokauden ajan, tallentavaa ääninauhuria. Haastattelun tekeminen ja dokumentointi haluttiin tehdä mahdollisimman helpoksi osallistuville sekä minimoiden lähikontaktit haastateltavien kanssa. Asukkaat saivat sovitun viiden haastatteluvuorokauden aikana valita juuri heille parhaiten sopivan ajankohdan vastauksien tallentamiseen. Toiveena oli, että asukkaat kertoisivat päivän tapahtumista ja vastaisivat ainakin annetun haastattelurungon kysymyksiin noin 10 minuutin ajan per päivä. Tavoitteena oli myös saada asukkaiden tietoa, ajatuksia ja kokemuksia asu- mispalveluyksikön arjen sujumisesta useamman päivän osalta.

6.1 Haastattelujen toteuttaminen

Tutkimukseen osallistui yhteensä seitsemän 39- 68-vuotiasta asumispalveluyksiköiden mies - ja naisasukasta, jotka olivat asuneet yksikössä 2- 8 -vuoden ajan. Haastattelut toteutettiin kahta ääntä tallentavaa laitetta käyttäen noin viiden viikon aikana alkuvuodesta 2021. Kaksi osallistujaa halusi kirjoittaa ajatuksiaan myös paperille, jotka myös litteroitiin. Haastattelut toteutuivat pääsääntöisesti arkipäivisin maanantaista perjantaihin välisenä aikana.

Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan ratkaisevaa ei ole aineiston koko vaan tulkintojen kestävyys ja syvyys. Laadullisessa tutkimuksessa tärkeää on, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon, tai että heillä on kokemusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87-88.) Tutkimukseen osallistuvat asukkaat valikoituivat haastateltavaksi asumispalveluyksikön henkilökunnan avustuksella. Haastateltavaksi kysyttiin henkilöitä, joiden koettiin pystyvän jäsentämään ajatuksiaan ja vastailemaan etukäteen annettuihin kysymyksiin tuottaen tarkoituksen mukaista tietoa sekä sitoutumaan viiden päivän projektiin.

Asukkailta kysyttiin halukkuutta osallistua tutkimukseen. Mikäli he olivat suostuvaisia, sovittiin tapaaminen tutkimuksen tekijän kanssa. Tapasin kaikki haastateltavat yksitellen, jossa kerroin tarkemmin tutkimuksesta. Kävimme tutkimuksen yhdessä läpi sekä annoin paperiversiona perustietoa tutkimuksesta tiedotteen (liite 1.), haastattelurungon (liite 2) sekä suostumus tutkimukseen osallistumiseen (liite 3), johon pyysin tapaamisen lopuksi allekirjoituksen. Painotin tapaamisessa, että tutkimuksen tuloksista ei tunnista haastateltavia, eivätkä mahdolliset henkilökohtaiset ongelmat tai asiat tule tutkimuksessa esille. Tarkensin myös, ettei tutkimukseen osallistuminen vaikuta heidän saamiinsa palveluihin tai asumiseen yksikössä, ja että tutkimuksen voi keskeyttää milloin haluaa. Pyysin asukkaita kertomaan rohkeasti ja rehellisesti päivien kulusta. Tapaamisessa harjoittelimme myös äänitallennenuhurin käyttöä. Kannustin asukkaita olemaan puhelimitse yhteydessä, mikäli tulee jotain kysyttävää tai ongelmia tallentamisen kanssa.

6.2 Haastatteluaineiston analysointi

Tässä laadullisessa tutkimuksessa aineiston analysoinnissa käytettiin apuna teemoittelua. Laadullisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä tavoittaa tutkimushenkilöiden näkemys tutkittavana olevasta ilmiöstä. Aineiston analyysi on laadullisessa tutkimuksessa aineistolähtöistä, jolloin aineistosta käsin jäsennetään ne teemat, jotka ovat tutkittavan ilmiön kannalta merkityksellisiä. Aineiston käsittelyssä pyritään kokonaisvaltaisuuteen, jolloin tutkittava ilmiö pysytään ymmärtämään suhteessa kontekstiin ja tutkittujen ilmiöiden erityispiirteisiin. (Kiviniemi 2001, 68.)

Eskolan ja Suorannan (2000) mukaan teemoittelussa vastaukset järjestetään tutkimuskysymysten mukaan omiin aihepiireihin ja niistä nostetaan esiin keskeisiä teemoja. Näin tiettyjen

teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa voi vertailla keskenään. Näin ollen tutkimustulokset palvelevat parhaiten nimenomaan erilaisia käytännöllisiä intressejä. (Eskola & Suoranta 2000, 175 -180.) Tutkimustulokset esitetään tässä tutkimuksessa teemoittain. Teemoittelulla tarkoitetaan analyysivaiheessa sitä, että aineistosta tarkastellaan sellaisia nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle tai vastaajalle. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 173).

Kaikki haastattelut, yhteensä seitsemän, aukikirjoitettiin eli litteroitiin ostopalveluna Annanpura Oy:n kautta maaliskuussa 2021. Haastateltavien henkilötiedot olivat vain opinnäytetyöntekijän tiedossa. Yritys ei saa luovuttaa eteenpäin asiakirjoja, kopioita, muistiinpanoja tai sähköisessä muodossa tallennettuja tietoja, jotka liittyvät toimeksiantoon. Litteroitu materiaali tallennettiin sähköisessä muodossa salasanan takana olevaan pilvipalveluun. Kerätty tutkimusaineisto ja haastateltavien henkilötiedot hävitettiin asianmukaisesti opinnäytetyön valmistamisen jälkeen.

Kokonaiskuvan haastateltavien kokemuksista ja näkemyksistä saadakseni, luin litteroidut tekstit useaan kertaan läpi, jonka jälkeen etsin jokaiselle tutkimuskysymykselle sopivia lauseita ja lausumia. Aineiston analyysin yläteemoiksi muodostuivat tutkimuskysymykset ja alateemoiksi siihen liittyvät muut esiin nousseet teemat. Etsin haastateltavien vastauksista ne kohdat, leikkaa-liimaa -periaatetta hyödyntäen, jotka liittyivät tutkimuskysymyksiin tai niiden alateemoihin.

Hirsjärven ja Hurmeen (2001) mukaan tutkimusaineiston luokittelu on olennaista, jotta siitä voidaan nostaa esiin erilaisia osatekijöitä ja merkityksiä (Hirsjärvi & Hurme 2001,147). Aineistosta nostettiin esiin suoria lainauksia, jotka tukivat tutkijan tulkintaa tai antoivat vastauksen johonkin teoriaosuudessa käsitellyyn aiheeseen. Haastateltavien ajatukset on tuotu esiin kokonaisuuksina, sillä yksittäisten lauseiden irrottaminen asiakokonaisuudesta olisi vääristää tutkittavan todellista mielipidettä.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa täytyy kiinnittää huomiota tutkimuksen kohteeseen ja tarkoitukseen sekä aineiston hankintaan. Tutkimuksen luotettavuus heikkenee, jos tutkimusaineisto ei tarjoa käyttökelpoista ja yleisluontoista tietoa tai aineiston keräämisessä on puutteita. Aineistoksi valikoitui seitsemän vapaaehtoista asumispalveluyksiköissä asuvaa asukasta, joiden arvioitiin pystyvän sitoutumaan päivittäiseen aineiston tuottamiseen viiden päivän ajan. Luotettavuuden arviointiin vaikuttaa myös, miten aineisto analysoitiin, ja miten tuloksiin ja johtopäätöksiin tultiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 135 - 138.)

Tutkija on kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskeinen tutkimusväline. Voidaankin todeta, että pääasiallinen luotettavuuden kriteeri on tutkija itse. Tutkijan oma subjektiivisuus, hänen ai-

kaisemmat tietonsa ja odotuksensa vaikuttavat tahtomattakin tutkimukseen. (Eskola & Suoranta 2000,165.) Kvalitatiivinen tutkimus on aina yhdenlainen versio tutkittavasta aiheesta, eikä siihen voida koskaan täysin luottaa. Toisin sanoen, se ei tarjoa objektiivista, absoluuttista tietoa, vaikka näin haluttaisiin ajatella. Tutkijoiden tuottamista tuloksista voidaan toki tehdä johtopäätöksiä, mutta tulokset ovat aina kontekstuaalisia eli aikaan, paikkaan ja tutkijaan sidoksissa olevia asioita. Tutkimuksen uskottavuutta ja vakuuttavuutta voidaan parantaa kriittisellä ja arvioivalla työasenteella, reflektoiden kriittisesti omaa toimintaa koko tutkimuksen ajan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tutkijana kunnioitan tutkittavien ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta sekä toteutan tutkimukseni niin, ettei siitä aiheudu tutkittaville vahinkoa tai haittoja. Tutkimustulokset esittään siten, ettei haastateltavia pysty niistä tunnistamaan. Tutkimuksellisen luotettavuuden sekä eettisen hyväksyttävyyden näkökulmasta toteutan tutkimuksen hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaisesti, noudattaen oikeaoppista tutkimusmateriaalin käsittelyä ja viittaustekniikkaa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019 7-9, 11-13.)

7 Tulokset

Opinnäytetyön tutkimusaineisto on kerätty luotainmenetelmiä soveltaen käyttäen haastatellaamalla itседokumentoinnin keinoin seitsemää asumispalveluysikön asukasta. Haastateltavat ovat 39- 68 -vuotiaita miehiä ja naisia, jotka ovat asuneet asumispalveluysikössä 2- 9 vuoden ajan. Haastattelut toteutettiin alkuvuonna 2021, noin viiden viikon aikajakson aikana. Itsedokumentoinnin välineenä ollut tallentava ääninauhuri oli haastateltavien käytössä viiden päivän ajan, pääsääntöisesti arkipäivisin maanantaista perjantaihin. Asukkaiden päiväkohtaiset nauhoittamisajat vaihtelivat noin neljästä minuutista viiteentoista minuuttiin. Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä noin 25 sivua, yhden A4 sivun vastatessa noin kymmenen minuutin äänitallennetta.

Suurin osa haastateltavista ei varsinaisesti vastaillut antamani haastattelurungon kysymyksiin vaan kertoili lähinnä haluamistaan asioista ja tapahtumista arjessa. Aineiston suhteen useampien haastateltavien kohdalla pystyi havaitsemaan aineiston samankaltaisuutta päivien tapahtumien suhteen, mikäli yhteisössä ei ollut sattunut mitään erityisen poikkeavaa. Kaikkea tallennettua ääntä ei litteroitu, mikäli siitä ei saatu riittävän hyvin selvää tai se ei liittynyt millään muotoa tutkimukseen. Esimerkkinä muutama tallentimesta löytynyt laulupätkä, tallentimen jouduttua hetkellisesti muiden kuin haastateltavan haltuun.

Haastatteluiden tulokset esitellään tässä luvussa siten, että ne ovat jaoteltu tutkimuskysymysten mukaan teemoihin ja niiden aineistosta nousseisiin alateemoihin. Haastatteluiden suorat lainaukset ovat kursivoitu omiksi kappaleiksi.

7.1 Miten asumispalveluyksikön asukkaiden arki sujuu?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen, miten asumispalveluyksikön asukkaiden arki sujuu, jaoin aineistosta nousseeseen kolmeen teemaan: koronan vaikutukset asukkaiden arkeen, positiiviset asiat arjessa ja arkea kuormittavat asiat. Positiiviset asiat jakaantuivat vielä kahteen luokkaan: työtoiminnan merkitys ja yhteisöllisyys. Kuormittavissa tekijöissä korostui ennen kaikkea yksikön rauhattomuus. Koronavirukseen liittyvät asiat nostin omaksi kohdaksi, sen määrittäessä monin eri tavoin tutkimuksen aikaista asukkaiden arkea ja nousten aineistossa toistuvasti suureen rooliin.

7.1.1 Koronan vaikutukset asukkaiden arkeen

Kaikki haastatteluun osallistuneet puhuivat tai vähintään viittasivat jokaisena haastattelupäivänä tutkimuksen aikaiseen maailmanlaajuiseen koronapandemiaan, jonka seurauksena tulleilla suosituksilla, rajoituksilla ja määräyksillä oli suuri vaikutus asukkaiden elämään. Monet kolmannen sektorin ylläpitämät toiminnot esimerkiksi päiväkeskukset supistivat toimintaansa tai sulkiivat toimintansa. Asumispalveluyksiköiden erilaiset tapahtumat, retket ja kokoontumiset peruutettiin tai järjestettiin supistettuna kokoontumisrajoitukset huomioiden. Korona rajoitukset ja suositukset määrittivät asumispalveluyksiköiden asukkaita enemmän kuin esimerkiksi normaali vuokralalossa asuvia ihmisiä. Koronaviruksen leviämisen estämiseksi asumispalveluyksiköihin määrättiin vierailukielto, eivätkä asukkaat voineet tavata yksikön ulkopuolisia ystäviään omassa kodissaan. Koronan tuomat vaikutukset olivat monella tapaa merkittävät asukkaille ja asumispalveluyksikön toiminnalle.

*Vaikka tää koronahan nyt vaikuttaa tosi paljon tähän, kun ei oikeestaan voi tehdä paljon, paljon mitään, kun kaikissa päivissä pitäis olla suljettua ja ei pitäis kokoontua, ei pitäis olla suuria ihmismassoja missään, niin, niin se on vähän vaikeeta. Kyllä elämä on muuttunut niin paljon tämän koronan takia.”
Mutta no, täydellä toivolla toivon, että se menisi nopeasti ohi vaan, pääsis elämään vähän normaalimpaa elämää.*

Koronavirusaika, kaikkine sen tuomineen epävarmuuksineen ja rajoituksineen, oli monelle ihmisille henkisesti raskasta aikaa. Koronatilanteen vakavuus Suomessa, epävarmuus viruksen tarttumisesta ja oireista, liikkumisen ja kokoontumisen rajoitusten tuoma yksinäisyys sekä pelko omasta sairastumisesta varjostivat asukkaiden arkea. Asian nosti esiin kolme haastattelutavaa.

No, siis mun päiväthän sujuu tän koronan takia, niin mä oon jämähtäny, vaan oon jumissa, mä en vaan pääse liikkeelle. Kun pääsee alkuun niin kyllä se sit, mutta se alku, se on tuntuu et se on 18 metrinen muuri tossa edessä. On vaan vaikee kausi.

Joutuu aika paljon viettämään aikaa yksinään kotona, kun ei voi oikein hirveesti tapailla ihmisiä, kun pelkään saavani sen koronan oikein tosissani pahasti.

Kaikkien haastatteluun osallistuneiden suhtautuminen asumispalveluyksikön erilaisiin rajoitustoimenpiteisiin oli ymmärtäväistä ja vastuullista. Haastateltavat vaikuttivat ymmärtävän, että jokaisen on otettava vastuuta omasta toiminnastaan, ettei koronavirus leviäisi asumispalveluyksikössä, mikä voisi olla monille riskiryhmään kuuluville asukkaille kohtalokasta. Toivo paluusta normaaliin, mahdollisen rokotteen saamisen myötä, nousi myös esille.

Koronasta, niin se on mielestäni hoidettu kyllä suht hyvin tässä yksikössä ainakin. Koska ei oo tautitapauksia tullu ja muutenkin vaikuttaa siltä, että asukkaat on aika rauhallisia ne näyttää oivaltavan sen, että nyt tässä eletään, niin kun minä itsekin, että eletään tuota vakavassa tilanteessa ja sen mukaan täytyy elää.

Nyt vaan pitää malttaa ja odotella sitä rokotetta.

7.1.2 Työtoiminta - arjen mielekästä tekemistä

Haastateltavien arkea määrittänyt vallitsevan koronatilanteen lisäksi erityisesti asumispalveluyksikön työtoiminta, joka oli avoinna koko pandemian ajan supistettuna. Haastattelujen aikana työtoimintaan osallistui 6/7 haastateltavaa, joista kaikki ovat olleet hyvin sitoutuneita työtoimintaan osallistuen siihen säännöllisesti koko yksikössä asumisensa ajan. Heidän kohdallaan haastattelut keskittyivätkin paljolti työtoimintaan ja sen toimintamalleihin. (kts. kohta 4.6) Hyvät työvalmentajat ovat haastateltaville yksi syy osallistua säännöllisesti työtoimintaan.

Tullut tapa siitä töissä käymisestä oon kuus vuotta siinä jo käynyt, on se ihan hyvä päästä, pysyy rytmi yllä ja muutenkin on hyvät työtoiminnan työntekijät, kuitenkin on helppo tehdä töitä niiden kanssa.

Rytmi säilyy on tekemistä, päivät menee nopeasti.

Työtoiminta toi haastateltavien arkeen mielekkään tekemisen lisäksi vuorokausirytmää, vastuuta ja kannustavuutta oma-aloitteellisuuteen. Haastatteluissa nousi esille, että asukkaat ottivat ja saivat vastuuta erilaisista työtehtävistä saaden niistä henkilökunnalta merkityksellistä positiivista palautetta. Haastatteluissa nousi esille tehtävien moninaisuus yksikön esitelykierroksen vetämisestä, työhaastatteluihin osallistumisesta aina uusien työtoimintaan osallistuvien asukkaiden perehdyttämisestä työtehtäviin. Autettava saa auttajan roolin.

Olen vähän semmonen joka paikan höylä, tein kaikkea, mitä täällä tarvitsee, mihin tarvitsee apua. niin autan sen verran muita mitä pystyn ja osaan ja kykenen. muka osaavinani, en tiedä osaanko, mutta yritän ainakin parhaani.

Joo...työtoiminnassa olen tehnyt vaikka mitä, siivousta, maalausta, rempparyhmää. Niin ja sit vielä näitä erikoisempii, oon ollut henkilökunnan pyynnöstä mukana työhaastatteluissa, esittelemässä taloa jossain tilaisuudessa johtajankaa ja vieraille jotka on tullut ulkomailta ihmettelee taloa kans, ihan nastoja juttuja, jos voi jeesiä.

Aamulla siinä työilmoittautuminen ja sitten katselen vähän työsalia ympärillä ja katson, että ehkä siivoisin tätä vähän. Ja niimpä innostuin ja järjestelin paikkoja ja laitoin, pyyhin vähän pöytiä. Työvalmentaja XXX oli hirveen ilonen siitä. Sen jälkeen päätin, että lähden taas katsomaan vaatevarastoa ja laittamaan porukoille vähän vaatetta jakoon siihen. Ja siinä sitten vierähtää oma aikansa kun lahjoitusvaatteiden kanssa touhua ja järjestelee niitä ja laittaa esille.

Työtoiminnan suhteen haastateltavat nostivat esille myös epäkohtia ja hyvinkin tarkkoja kehittämisehdotuksia esimerkiksi hissikuilun puhdistukseen tarvittavan laitteen rakentamisesta siihen, miten tietyt työtehtävät olisi hyvä hoitaa. Haastatteluissa nousi esille epätasa-arvoinen asukkaiden kohtelu työpöytä/vaatimustason ja niin sanotun pelikunnan vaatimuksen suhteen. Työtoimintaan osallistujilta ei vaadita päihteettömyyttä vaan riittävän hyvää toimintakykyä suorittaa henkilökunnan kanssa yhdessä sovittuja työtehtäviä selkeine lopputulostavoitteineen.

Työkuntoa katotaan edelleen läpi sormien, miks pillereistä tai jostain muusta sekas olevat pääsee työtoimintaan. Sit kun joku haisee kaljalle, niin siihen puututaan heti, vaikka hoitas työnsä kunnolla.

Vituttaa kun muut tekee ja osa ei! Työvalmentajat vois kattoo paremmin jäljet. Ei ole reilua kun jotkut rehkii töissä koko päivän ja toiset muka siivoo ja ämpärit seisoo koko ajan samassa paikassa ja saa saman liksan.

Haastateltavista 6/7 kävi säännöllisesti työtoiminnassa. Monet heistä kuvailivatkin, mitä he tekivät vapaa-ajallaan työpäivän jälkeen ennen seuraavaa työpäivää. Muutamat haastateltavista pitivät yhteyttä ystäviin ja sukulaisiin tavaten heitä ulkona tai ollen yhteydessä puhelimitse. Yksi haastateltavista toi haastattelussa esille huolen läheisensä päihteidenkäytöstä.

Työtoiminnan loputtua niin tulin tähän kotia ja vähän istuskelemaan, napsimaan jotain välipalaa tässä näin ja katselen telkkaria vähäsen. Ja sit käyn kä-

velemässä pienen kävelyn, yleensä semmonen puolen tunnin, tunnin verran, ettei ihan vaan olis sisällä.

Tylsää on ollu, No tänään mennään kaverin kans syömään jonneki pizza puoliks tai jotain semmosta ja muutenkin kävellään ja jutellaan.

7.1.3 Yhteisölliset tapahtumat

Haastatteluun osallistuneen asukkaan asumispalveluyksikössä on yhteisöllisesti sovittu, että uusien työntekijöiden haastatteluprosessissa on aina mukana asukkaita, jotka ovat haastatteluraadin tasa-arvoisia jäseniä yhdessä henkilökunnan kanssa. Haastateltava oli pyydetty mukaan haastatteluprosessiin.

Jännitin vähän haastatteluakin, että herään varmasti ajoissa, mutta työhaastattelu oli aika mielenkiintoinen. Kolme haastattelua ja se yksi olikin aika iloinen yllätys. Sosionomin erikoistutkintoo ja oli päihde- ja mielenterveys ym. alalta kokemusta ja hyvähermoinen ihminen oikein, ja ilonen. Ja siitä jäi semmonen oikein miellyttävä kuva, oltiin kaikki sitä mieltä, että tässä, me otetaan hänet ja hän oli niin kiinnostunu talon asioista ja kaikista muustakin. Ja oli kiva porukka meitä siinä haastattelemassa, saatiin ihan hyvät keskustelut aikaan sit näitten haastattelujen jälkeen.

Asukkaiden välistä aitoa yhteisöllisyyttä ja toisista huolehtimista nousee esiin muutamassa haastattelun kohdassa, mutta rivien välistä voi myös tulkita minkälaisia piirteitä asukkaiden yhteisöllisyys ja toisista huolehtiminen yhteisöllisessä asumisessa saa, konkreettisesta toiminnasta aina lämpimiin ajatuksiin.

Kerroin henkilökunnalle että asukas XXX on huonossa kunnossa, sille pitää viedä kanttiinista safkaa. Hoidettiin sille 20 € edestä lounaslippuja kanttiinisiin. Voi voi, huonoon kuntoon on mennyt, sille ei saa antaa viinaa ja pillereitä!

Meillä toimii saunavuorot tämmöset. Meillä on otettu kimppa-aikoja, pääsee muutaman kerran viikossa yhdessä saunoo ja vähän juttelee.”

Sit sinne kanttiin niin tuli X, joka asuu X, niin oli hävittänyt puhelimensa ja yritettiin ettii sitä. Mä yritin soittaa siihen, mutta ei sitä tavotettu millään. Hän sano, että roskiansa oli lähteny viemään ja sillä reissulla sitten hävinny, että en tiedä oliko kotona tai mahdollisesti siihen kadulle tai pihalle tippunu.

Kaksi haastateltavista nosti esille heille tärkeiksi päivän tapahtumiksi yhteisen lounashetken yksikön kanttiinissa. Yksi haastateltava kertoi huomioivansa myös yhteisöstä pois lähteviä henkilökunnan jäseniä yhdessä muiden asukkaiden kanssa.

Ruokatunnin vietimme rauhallisesti ja söimme hyvää ruokaa, joka oli tällä kertaa työvalmentajien valmistamaa.

Tehtiin nelos kerroksen sossulle läksiäislahjakortti, johon kerätään asukkaiden nimet. Ostettiin pikku läksiäislahjakin, niin kuin ollaan ostettu parille muullekin duunia vaihtaneelle työntekijälle, jääpähän joku muisto meistä.

7.1.4 Asumispalveluyksikön rauhattomuus

Yksikön rauhattomuus nousi jaettuna kokemuksena esille neljän haastateltavan puheissa. Yöllinen ovien koputtelu, asukkaiden välinen riitely, jatkuva kerroksilla edestakaisin kulkeminen sekä musiikin kovaääninen soittaminen keskellä yötä oli häirinnyt yörauhaa.

Yöllä taas rauhatonta, ihmiset ravaa edes takas käytäviä ja puhuu kovaäänisesti, ettei saa nukuttua. Sit toinen yö joku soitti kovaa musiikkia 02.55. En ollut ainoo, joku huusi ikkunasta että sammuta se musiikki. Soitin ohjaajille alas ja hiljenihän se sit.

Kaksi haastateltavaa otti esille asukkaiden liiallisen alkoholin käytön seurannaisvaikutukset ja häiriöt asumisyhteisölle. Toiveena oli, että henkilökunta puuttuisi tilanteisiin nopeasti.

Eilen tuossa meidän käytävällä oli X ja Y, jotka oli juonut niin paljon että heidän jalkansa eivät toimineet ja sitten kun ne hakkaa kaikkien ovia niin toi ,se on aika törkeätä , siihen pitäis henkilökunnan puuttua asiaan heti kun näkee kamerasta vaan niin ja káskee ne heti kotiinsa nukkumaan.

Täällä on levotonta ollu pari kertaa iltasin, on tullu muita käytävän asukkaita tänne hirveesti kännissä. Yks hakkas jonkun 40 minuuttii tota mun ovee Välillä jengi ei tajuu mikä niitten ovi on, hakkaa väärää ovee, Tommosta niinkö nää alko juopot. Kai tuolla on nistejäkin, mut ne ei ainakaan häiritse mua.

Haastatteluissa nousi esille myös niin sanottu pillerikauppa, jota käydään yhteisesti sovittujen sääntöjen vastaisesti toisinaan yhteisissäkin tiloissa. Haastateltava ihmetteli, miksei henkilökunta puutu asiaan tiukemmin.

Siellä taas pillerit vaihtoi omistajia, kaikkien silmien alla, mut eihän siihen puututa...

Kiinteistöön liittyvistä asioista negatiiviseksi koettiin päähissin toistuva epäkuntoisuus, joka ärsytti monia haastateltavia. Haastateltavat pohtivat asiaa myös henkilökunnan, huonosti liikkuvien asukkaiden ja ambulanssikäyntien kannalta.

Hissi taas rikki, ei kai se kestä kun jengi potkii ja rynkyttää sitä!

Yks ikävä juttu tänään, kun oli hissi rikki. Ja sit nää huonojalkaset, jotka joutuu käyttämään rollaattoria ja näin, niin ei päässy oikein muuten liikkumaan kun täytyy sitten käyttää vanhaa hissiä, joka on siellä toisella puolella. Ja työntekijät joutuu sit juoksemaan avaan niille ovia, et se on aikamoinen rullajanssi, kun se hissi hajoo tommosessa talossa. Ja sitten siihen tuli vielä ambulanssikin, ne oli sit vähän hankaluuksissa, kun ne oli pyörätuolin kanssa, mut kyl ne sit sieltä pääsi ja asia järjesty kyl ihan.

7.2 Mitä asumispalveluyksikön ja muiden toimijoiden palveluita asumispalveluyksiköissä asuvat asukkaat käyttävät ja tarvitsevat?

Aineistosta nousi toisen tutkimuskysymyksen teemoiksi: yksikön henkilökunnan tarjoamat palvelut ja muiden tarjoamat palvelut. Koronan viruksen tuomat suositukset ja rajoitukset vaikuttivat merkittävästi niin yksikön sisäisiin kuin ulkopuolisten tarjoamiin palveluihin haastatteluiden tekemisajankohtana.

7.2.1 Yksikön henkilökunnan tarjoamat palvelut

Etukäteen sovittuja tapaamisia tai erilaisten asioiden hoitopalavereja henkilökunnan kanssa oli kahdella haastatteluun osallistuneella. Henkilökunnan tapaamiset pyrittiin hoitamaan mahdollisuuksien mukaan puhelimitse ja kahdenkeskiset tapaamisaikaa rajoitettiin alle 15 minuuttia kestäväksi. Tapaamiset järjestettiin koronan vuoksi myös uudessa tilassa.

Eli tapasin tänään sosiaaliohjaajani, joka autto, tai auttaa ja auttaa, hän oli vaan siinä vieressä ja kuunteli, mut niin kun sovin etukäteen, et hän tulee kuuntelemaan puhelun KELA:lle. Ja se vaikutti menevän ihan hyvin. Ja mä sain sen avun sosiaalipuoleltakin, mitä tarvitsin, niin arvosana kymppi varmaan siitä puolesta.

Tapasin tänään sovitusti sosiaaliohjaajan. Työttömyyslapun ja vuokrajukskan täyttö, helpoo kun heinänteko!

Kaikki haastateltavat olivat jollain tavalla tekemisissä tai kohtasivat ainakin hetkellisesti henkilökuntaa jokaisena haastattelupäivänä. Usein keskustelut ja pienet asioiden selvittelyt, lääkäriajanvaraus, kiinteistöön, pesutupiin liittyvät asiat henkilökunnan kanssa hoituivat niin sanotusti lennossa.

Henkilökuntaa tapasin siinä päivän mittaan useempiakin ihmisiä. Mutta ihan mukavasti ollaan, jutellaan ja asioidaan aina.

Joo, tänään kävin säätää sitä lääkäriaikaa ohjaajien kanssa, oli ne sitä että pitäis mennä, ne sit varas mulle sen ajan.

Kaikki haastatteluun osallistuneet toivat esille, että henkilökunnan eri ammattiryhmien tukea ja apua on tarjolla, mikäli sitä vain haluaa ottaa vastaan ja tarvitsee. Henkilökunta auttaa ja tukee asukkaita paljon erilaisissa arkisissa asioissa, mutta tarjoavat myös keskusteluapua, jonka yksi haastateltavista nosti esiin.

Mutta onhan se hyvä, että täällä on mahdollisuus saada kaikkiin näihin asioihin tukea. Koska on olemassa ihmisiä, joille ei todellakaan osaa täyttää kaikkia lippuja ja lappuja. Ei se itellekään ole aina helppoa, kyllä se onnistuu, mutta jos ne on vaihtanut niinku kaavaketta, kyllä siinä ensin menee sormi suuhun. Mutta tota, kyllä niistä on aina pärjätty. ja yleensä ollaan yhdessä tehtykin meidän kerroksen sossun kanssa se lappu, ja aina se on mennyt ihan hyvin.

Oli tosi kiva päivä, sai jutella työntekijä XXX kanssa kaikista asioista. Se huomaa jos mua painaa jokin, se hakee sitä aikaa vaan mulle ja me jutellaan asiat halki. Se on hyvä kuuntelija ja neuvoja.

Jos ois ollu jotain kysyttävää henkilökunnalta tietysti, niin olishan sitä saanu sen avun mitä olis tarvinnu, mutta tänään ei oo tarvinnu mitään erityistä. Juttelin vaan työvalmentajan kanssa.

Kahdella haastatteluun osallistuneella oli negatiivisia kokemuksia henkilökunnan toiminnasta erilaisissa tilanteissa. Yksi haastateltavista koki, ettei henkilökunnan toiminta ole aina tasapuolista kaikkien asukkaiden suhteen.

Välillä tuntuu että joidenkin asukkaiden tekemiseen puututaan heti, mutta toiset saa tehdä mitä vaan ja niille ei sanota mitään!

Vaikuttaahan se meihin kaikkiin jos työntekijä on pahalla päällä ja tiuskii vaan, mut eihän se meidän vika ole jos sil on vaikeeta.

7.2.2 Muiden tarjoamat palvelut

Monet eri järjestöjen toimipaikat ja päiväkeskukset olivat haastatteluiden aikana kiinni tai niiden toimintaa supistettu vallitsevan koronatilan vuoksi. Tilanne vaikutti myös haastateltavien ulkopuolisten palveluiden käyttöön. Haastateltavat eivät kertoneet käyttäneensä yksikön ulkopuolisia palveluita lukuun ottamatta korvaushoitoklinikkaa, jossa useat haastateltavat käyvät noin kolme kertaa viikossa. Kaikki korvaushoitoklinikan asiakkaat olivat tyytyväisiä saamaansa palveluun.

Ne ovat tosi ystävällisiä siellä aina. Tosi kivaa aina totta kai, kun hymyillään ja ovat kohteliaita. Otetaan lääke siinä ja samalla rupertellaan vähäsen kivoja päivän kuulumisia ja viikkokuulumisii ja muuta kuulumisia. Sieltä täys kymppi pisteitä. kymppi plus, kun se toimii niin hyvin siellä. Niin se on niin yksinkertaista käydä siellä ottaa lääke ja lähtee kotiin. Viikonloppuloma, lomälääkkeet kotiin viikonlopuksi. Ei tarvitse ihan joka päivä ravata siellä. nii alussa oli, korvaushoidon alkuvaiheessa, että joka ikinen päivä joutu menemään.

Yksi haastateltavista kertoi käyneensä ennen koronaepidemia alkua päihteiden käyttäjien jälkikuntoutuksessa, johon oli oikein tyytyväinen, ja jossa haluaisi jatkaa käymistä kun se vain on mahdollista. Haastatteluissa esiin nousseiden ulkopuolisten palveluiden käytön vähyyttä voi perustella sillä, etteivät haastateltavat muistaneet kertoa käyttämistään ulkopuolisten tahojen palveluista, kuten esimerkiksi avustusruokajakelun palveluiden käyttö.

7.3 Saavatko asukkaat mielestään sitä palvelua, jota tarvitsevat?

Kukaan haastatteluun osallistuneista ei tuonut esille asioita tai palveluita, joita tarvitsisi, ja joita ei nykyisestä asumispalveluyksiköstä saa. Haastateltavat vaikuttivat olevan tyytyväisiä saamaansa tukea ja ylipäätään asumiseen asumispalveluyksikössä. Vaikutelmaa tukee omalta osaltaan myös asukkaiden antamat päiväkohtaiset kouluarvosanat (4-10) kokonaisvaltaisesta päivän sujumisesta. Pyysin päiväkohtaiset arvosanat haastateltavilta luovuttaessani heille tallentavaa ääninauhuria. Kaikki osallistujat eivät muistaneet antaa numeroa jokaisena haastattelupäivänä. Laskin keskiarvon kuitenkin kaikkien annettujen numeroiden kesken, jolloin keskiarvoksi tuli 8,35. Päiväkohtaiset numerot vaihtelivat yhden kerran annetusta arvosanasta 4, aina arvosanaan 10, joita tuli useampi. Kolme haastateltavaa kertoi viihtyvänsä ja haluavansa asua jatkossakin asumispalveluyksikössä. Oma rauha, yksityisyys ja turvallisuuden tunne nousivat esiin positiivisina puolina. Asumispalveluyksikön erilaiset säännöt koetaan sekä positiivisina että negatiivisina asioina.

Kaikest huolimatta haluan asuu täällä, venasin tänne pääsyä yli kaks vuotta. Nyt mulla on oikeesti oma koti ja rauha. Voin laittaa oven kiinni ja päättää kuka tulee kylään, on oma keittiö ja sit kuitenkin tuntuu turvalliselta kun tietää että alhaalla on henkilökuntaa, vaiikkei niitä sillai tarviis.

Ei mulla oo muuta ko hyvää sanottavaa tästä paikasta. Mä viihdyn ainakin asua täällä. Tiettyjä sääntöjä mä pidän vähän pilkun nussintana, sorry kielenkäyttö ehkä, mut niinkö niin mä oon ikionnellinen, et mä oon saanu muuttaa tänne ja asuu täällä niinkö.

Niin, semmosta se elämä on. Meidän pikku asuntolassa, mä olen tyytyväinen. Moni muukin on tyytyväinen, mutta ne ei vaan osaa myöntää sitä, mä en tiedä

mistä se roikkuu niinkö. Miksei voi sanoo, et mä oon tyytyväinen siinä paikassa asia ja niin pois päin

Mä viihdyn ainakin asuu täällä. Tämmösessä paikassa, jossa on vähän infrastruktuuria ja on vähän niinkö sääntöjä ja ei voi ihan mitä vaan touhuta, tehdä.

7.4 Asukkaiden palautteet haastatteluista

Kaikki haastatteluun osallistujat antoivat palautetta haastatteluun osallistumisestaan joko oma-aloitteisesti tallentavaan nauhuriin tai viimeistään tavatessani haastateltavat hakiessani tallennuslaitetta. Kokemus oli ollut kaikille pääsääntöisesti oikein positiivinen, varsinkin kun tallentimen käyttäminen osoittautui helpoksi. Kolme haastateltavaa kertoi päivän läpikäymisen ja sen purkamisen päivän päätteeksi olleen hyvin terapeutista ja päiväkirjamaista. Jokainen osallistuja kiitteli, että oli päässyt osallistumaan ”tehtävään”.

Oli mukava käydä läpi päivää, vähän niinku olis ollut terapiassa. Oon yrittänyt välillä kirjoittaa päiväkirjaa, mutta ei se tunnu hyvältä. Nauhuriin on helppo puhua.

Ja tää oli ihan kiva tehtävä, tehtävälle voisin antaa neljästä kymppiin. Sitä mitä tykkäsin tästä tehtävästä. Tehtävän suorittaminen neljästä kymmenenne, kymppi. Kymppi, täys kymppi joo.

8 Johtopäätökset

Kaikki haastateltavat nostivat toistuvasti esiin koronan, noin vuoden verran haastatteluiden aikaan kestäneet vaikutukset, rajoitukset ja toiminnan supistamiset niin yhteiskunnan kuin asumispalveluyksikkö tasoilla. Kaikki haastateltavat suhtautuivat vastuullisesti ja ymmärtävästi koronarajoituksiin, vaikka henkisellä tasolla esimerkiksi vierailukieltojen vaikutukset ja sen tuoman yksinäisyydentunne on ollut varmasti henkisesti raskasta. Voisi kuvitella, että yksinäisyyden tunne olisi ollut vielä suurempikin, mikäli asukas ei olisi asunut yhteisöllisessä asumispalveluyksikössä. Asumispalveluyksikössä törmää väkisinkin muihin asukkaisiin, ja voi tavata sekä soittaa milloin vain ympäri vuorokauden paikalla olevalle henkilökunnalle esimerkiksi keskusteluavun merkeissä. 3/7 haastateltavasti totesi pelkäävänsä koronaan sairastumista sekä olevansa tylsistynyt tai masentunut koronatilanteen vuoksi. Päihteiden käytön lisääntymisestä koronan vuoksi tai ylipäänsä päihteidenkäytöstä ei tullut mainintoja yhdenkään haastateltavan kohdalla.

Asumispalveluyksiköissä järjestettävällä työtoiminnalla on suuri vaikutus asukkaiden arkeen sen ehkäistessä yksinäisyyttä, tuoden päiviin mielekästä tekemistä sekä onnistumisen kokemuksia. Työtoiminnan järjestäminen ja sen jatkuva kehittäminen yhteistyössä asukkaiden kanssa tukee omalta osaltaan asumissosiaalisen työtavan ja Asunto ensin periaatteen tavoitteita: asumisen turvaaminen asukkaiden erilaisista elämäntilanteen haasteista huolimatta. Työtoiminnan järjestäminen vastaa monella tapaa Asunto ensin- periaatetta koskevien tutkimuksissa esiin nousseisiin ongelma-kohtiin, joita oli muun muassa asukkaiden vaikeus integroitua yhteiskuntaan, tekemisen löytäminen päiviin sekä asukkaiden kokemus yksinäisyys. (Juhila & Raitakari 2014. 188).

Opinnäytetyön suurimpana johtopäätöksenä voidaan pitää työtoiminnan merkitystä yksittäisille asukkaille ja koko yhteisölle erityisesti aikana, jolloin koronarajoitukset olivat supistaneet ja rajoittaneet ihmisten sosiaalista kanssakäymistä noin vuoden ajan. Haastateltavista 6/7 osallistui säännöllisesti koronan vuoksi supistettuna järjestettyyn työtoimintaan. Työtoimintaan osallistumisesta olikin muodostunut heille toistuva rutiini, joka toi päiviin sisältöä ja säännönmukaisuutta. Asukkaiden suhtautuminen ja sitoutuminen työtoimintaan tuli esille monella eri tapaa. Heidän kohdallaan kyseessä ei varsinaisesti ollut matalan kynnyksen työtoiminta, jonne voi mennä juuri silloin kuin haluaa, vaikka vain yhdeksi tunniksi.

Haastateltavat olivat hyvin motivoituneita ja sitoutuneita työtoimintaan, puhuen esimerkiksi töissä käymisestä ja vapaa-ajasta töiden jälkeen. He vaikuttavat kokevan myös oman työpanoksensa merkittäväksi. Haastateltavat olivatkin saaneet vastuullisia ja monipuolisia työtehtäviä, aina remontoinnista uusien työtoimintaan osallistuvien perehdyttämiseen ja ohjaamiseen. Voidaankin todeta työtoiminnan vahvistavan yksilöiden itsetuntoa ja toimijuutta samalla mahdollistaen muiden asukkaiden ja henkilökunnan auttamisen sekä yhteistyön tuoden merkityksellisyyttä elämään.

Opinnäytetyön tuloksissa yksikön rauhattomuus, esimerkiksi yöllinen ovien koputtelu, päihtyneiden henkilöiden toimesta sekä kovaääninen musiikki kuuntelu nousi esille 3/7 haastateltavan kohdalla. Yksikön rauhattomuudesta huolimatta haastateltavat viihtyvät ja haluavat jatkaa asumista asumispalveluyksikössä. Yksi haastateltava uskoi monien muiden asukkaiden viihtyvän asumispalveluyksikössä, mutta he eivät halua sanoa sitä ääneen. Nousiainen (2016) tutkimuksen tulokset asumisyhteisöistä tukevat ajatusta, että asunto yhteisössä voi olla toimiva ratkaisu ja muotoutua kokemukselliseksi kodiksi. Yhteisössä oleva koti voi tarjota sosiaalisuutta ja kokemuksen kuulumisesta, kun tavallinen vuokra-asunto voi jossain tapauksissa muodostua kokemukselliseksi vankilaksi, korostaen yksinäisyyttä ja ulkopuolisuutta suhteessa ympäröivään yhteisöön. (Nousiainen 2016, 187-189.)

Asumispalveluyksikön turvallisuus ja asukkaiden kokemus turvallisuuden tunne ovat hyvin merkityksellisiä asioita niin yksilöiden henkisen kasvun mahdollistajana kuin koko yhteisön toimi-

vuuden kannalta. Yksikön rauhattomuudesta huolimatta aineistosta ei kuitenkaan nousut esille, että asukkaat kokisivat asumispalveluyksikössä asumisen turvattomaksi. Turvallisen ympäristön ja yhteisön perustan luomisen mahdollistaakin työntekijöiden asenne ja heidän taidot tasa-arvoiseen asukkaiden kohtaamiseen ja yhteistyöhön yksittäisen ihmisen ja sitä kautta koko yhteisön kanssa. Turvallisuuden tunnetta yhteisöön luo myös yhdessä tekeminen, joka tässä tutkimuksessa oli erityisesti yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta työtoimintaan osallistuminen ja yhteistyö niin muiden osallistujien kuin henkilökunnan kanssa. (Nuutinen & Uuksulainen 2020, 76-79.)

Haastateltavat toivat esille tulevansa pääsääntöisesti hyvin toimeen koko henkilökunnan kanssa. Kaikki haastatteluun osallistujat kertoivat saavansa henkilökunnan apua ja tukea aina kun sitä tarvitsevat tai haluavat ottaa vastaan. Haastateltavista monet eivät kokeneet tarvitsevänsä kovin paljon henkilökunnan tukea tämänhetkisessä elämäntilanteessaan. Aineistosta voi päätellä myös sen, etteivät haastateltavat kokeneet päivittäisiä lyhyitä keskusteluita ja tapaamisia henkilökunnan jäsenten kanssa, erityisesti työtoiminnan työvalmentajien ohjausta ja tukea, varsinaiseksi henkilökunnan antamaksi tueksi. Asumispalveluyksiköiden henkilökunta tarjoaa asukkaille tukea ja ohjausta monin eri tavoin ja menetelmin. On aina kuitenkin asukkaan valinta, millaisen tuen hän kokee itselleen hyödylliseksi. Millaisia tavoitteita ja toiveita elämälleen asukas on asettanut? Millainen elämä asumispalveluyksikköön pääseminen tuo tullessaan, ja mihin se voi johtaa tai viedä? (Perälä & Jurvansuu 2016, 537.)

9 Pohdinta

Ennen haastatteluiden alkamista ajattelin asukkaiden tuottavan huomattavasti enemmän tallennettua puhetta. Osa asukkaista tuottikin paljon aineistoa, osan jäädessä muutamaan minuuttiin per päivä. Haastatteluita ensimmäistä kertaa kuunnellessani huomasin ajattelevani, etten saisi aineistosta riittävän hyviä vastauksia tutkimuskysymyksiini. Pelkoni osoittautui kuitenkin aiheettomaksi, sillä litteroidut tekstit saatuani, totesin saavani vastauksia tutkimuskysymyksiini. Tosin huomasin kuitenkin, etteivät haastateltavat muistaneet ottaa esille kaikkia käyttämiään henkilökunnan tai ulkopuolisten tahojen palveluita.

Aineistoa analysoidessani ajattelin, että olisin saanut huomattavasti enemmän jäsenneiltyä aineistoa, mikäli haastattelurunko olisi ollut strukturoidumpi. Toisaalta luotainmenetelmien käyttö ja ideologia perustuu avoimiin kysymyksiin, joihin vastaajat muotoilevat mieleisensä vastauksen. Tällöin aineisto voi olla kirjavaa ja sen käsittely haastavampaa. Avoimemmat kysymykset voivat tuoda parhaimmillaan uusia näkökulmia ja yllättäviä tuloksia. (Mattelmäki 2006, 45-46, 76). Odotukseni olivat korkealla sen suhteen, että aineistosta tulisi esiin ilmiö, asia tai seikka, mikä johtaisi entistä parempien toimintamallien kehittämiseen. Varsinaisesti näin ei käynyt, toki ymmärryksen lisääntyminen työtoiminnan merkityksestä asukkaille ja

koko yhteisölle oli hienoa kuulla. Tämä vahvistaa entisestään ajatusta siitä, että työtoiminnan kokonaisvaltainen kehittäminen asumispalveluyksiköiden yhteydessä on edelleen tärkeää ja kannattavaa.

Oli hienoa saada kaikilta osallistujilta positiivista palautetta annetusta noin viiden vuorokauden mittaisesta haastattelutehtävästä. Toivon ja uskon, että heidän kertoillessaan tallentimelle päivän tapahtumista, he näkivät arkeaan hieman uusista näkökulmista tuoden kenties uusia ajatuksia ja ajattelumalleja arkeen. Toivottavasti haastatteluun osallistuminen vahvistaa heidän tunnekokemusta oman ymmärryksen ja tietoisuuden lisääntymisestä. Haastattelulla oli tarkoituksena kerätä tietoa heidän kokemuksistaan ja arjen sujumisesta asumispalveluyksikössä, mutta haluan ajatella haastateltavat myös aktiivisina toimijoina, jotka voivat vaikuttaa omaan ja yhteisön ajattelutapaan ja keskustelukulttuuriin (Vilka 2007, 103).

Olen työskennellyt yli kymmenen vuoden ajan asunnottomien parissa, joten opinnäytetyön aihe-alue eri teemoineen oli minulle hyvin tuttu. Huomasin kuitenkin innostuvani hakemaan entistä enemmän lisätietoa kirjoittaessani asunnottomuustyöhön liittyviä määritelmiä ja eri teemoja auki. Prosessin aikana huomasin ajattelevani, kenelle ja mitä hyötyä työstäni olisi sen valmistuttua. Huomasin ajattelevani asumispalveluyksiköiden henkilökuntaa ja erityisesti heidän perehdytystään laajemmin. Esimerkiksi omassa työpaikassani henkilökunta on vaihtunut paljon ja opinnäytetyöni voisi toimia jonkinlaisena Asunto ensin opaskirjana aina sen ideologian syntymisestä, periaatteista, laatusuosituksista, yhteisöllisen asumispalveluyksikön toimintaperiaatteista sen erilaisiin haasteisiin.

Suomessa on onnistuttu vähentämään asunnottomien määrää jo neljän peräkkäisen vuoden ajan kansallisten asunnottomuusohjelmien toimenpiteiden, hyvän yhteistyön eri organisaatioiden ja toimijoiden välillä sekä Asunto ensin periaatteen mukaisen toiminnan ansiosta. Tavoitteet ovat kuitenkin korkeammalla. Hallitusohjelman tavoitteena on puolittaa asunnottomuus vuoteen 2023 mennessä ja poistaa asunnottomuus vuoden 2027 loppuun mennessä. Yhtenä merkittävänä keinona, lakisääteisen ennaltaehkäisevän asumisneuvonnan järjestämisen lisäksi, hallitusohjelmaan kirjattiin, että toimivaksi todetusta Asunto ensin mallista pidetään kiinni. Asunto ensin periaatteen mukainen toiminta on todettu valtiotasolla saakka kaikin puolin hyväksi ja toimivaksi malliksi, myös kustannusten suhteen.

Edellä mainitusta huolimatta asunnottomuustyön erilaisissa verkostoissa toimiessa kuulee ja huomaa, ettei pääkaupunkiseudun ulkopuolella monissa isoissakaan kaupungeissa toimita Asunto ensin periaatteiden mukaisesti. Kaupunkien virkamiehet eivät tunne tai halua järjestää Asunto ensin mukaista toimintaa, vaan järjestävät lisää tilapäismajoituspaikkoja (ex asuntoloita) tai tekevät määräaikaista tai ehdollisia vuokrasopimuksia esimerkiksi päihteiden käytön suhteen. Nämä järjestelyt tehdään, vaikka todisteita Asunto ensin mallin toimivuudesta ja

sen yksilöä kunnioittavasta, inhimillisestä tavasta kohdella haastavassa elämäntilanteessa olevaa asunnotonta ihmistä on todettu oikeaksi toimintamalliksi.

Mielestäni Asunto ensin periaatteen mukainen toiminta toimii yhtenä tärkeänä elementtinä ratkaisemassa monitahoista asunnottomuus ongelmaa. En siis väitä, että Asunto ensin periaate olisi kaiken kattava ratkaisu asunnottomuusongelmaan, kuten muun muassa Juhila ja Raitakari (2014) toteavat. Heidän mukaansa Asunto ensin periaatetta käytetään löyhästi erilaisissa asumisratkaisuisissa ja Asunto ensin keskusteluissa yksinkertaistetaan asioita sekä ohitetaan kriittisiä puheenvuoroja. Esimerkkinä se, ettei asunnottomuuteen johtaneisiin syihin ole edelleenkään ratkaisuja, niiden hallintaan olisi tärkeä olla riittävästi resursseja, eivätkä asunnottomuuteen johtaneet syyt ratkea asunnon saamisen myötä. (Juhila & Raitakari 2014, 189.)

Erityisesti Helsingissä jonot tuettuun asumiseen ovat aivan liian pitkät. Tilanteessa, jossa ihmisen todetaan tarvitsevan tukea asumisen onnistumiseksi, hänen täytyy pahimmassa tapauksessa odottaa muutama vuosi ennen kuin pääsee tuettua asumisen piiriin esimerkiksi asumispalveluyksikköön. Missä ihminen on tämän odotteluajanjakson? Miten elämässä oleville haasteille esimerkiksi päihteiden ja/tai mielenterveysongelmien suhteen käy parin vuoden odottelujakson jälkeen, joka on vietetty ystävien tai sukulaisten luona, tilapäismajoituksissa tai pahimmassa tapauksessa ulkona? Tyypillistä on, että hyviksi todettujen palveluiden piiriin pääsee vasta siinä vaiheessa, kun ongelmat ovat kehittyneet erittäin vaikeiksi. Usein tilanne on näin asumispalveluyksikköön muuttavilla. Kainulaisen, Saaren ja Häkkisen (2013) tutkimuksen mukaan jo pelkkä asuminen asumisyksikössä lujittaa yksilön uskoa omaan kykyihinsä asua itsenäisesti. Asunnolla nähdään olevan merkittävä rooli hyvinvoinnille ja sen mukanaan tuomille mahdollisuuksille ja toivolle tulevaisuuden suhteen. (Kainulainen ym. 2013, 65 & 69.) Asumispalveluyksiköissä asuminen ei välttämättä johda asukkaiden kuntoutumiseen, mutta se johtaa elämänlaadun paranemiseen. On todettu esimerkiksi päihteiden käytön muuttuvan usein sitä hallitummaksi, mitä kauemmin yksikössä asuminen on jatkunut (Perälä & Jurvansuu 2016, 535).

Asumispalveluissa työskentely on haastavaa tässäkin opinnäytetyössä esiin tulleiden moniulotteisten toimintamallien ja käsitteiden kohdatessa yksittäisen ihmisen vaikean elämäntilanteen aiheuttamat haasteet. Mikäli asunnottomuutta halutaan kitkeä tai poistaa kokonaan tarvitaan hyvin organisoitua yhteistyötä, erilaisia hallinnot ja sektorirajat ylittäviä työmuotoja sekä innovatiivisia uusia ratkaisuja. (Muutoslaboratoriotyöryhmä, 2020. 3,25.) Asumispalveluyksikkö tasolla tarvitaan hyvin osaavan ja Asunto ensin periaatteen sisäistäneen henkilökunnan lisäksi, hyvin organisoidut toimintamallit (esimerkiksi työtoiminnan suhteen) sekä muuntautumiskykyisyyttä ja hyvää verkostoyhteistyötä asukkaan tuen tarpeen vaihdellessa ja muuttuessa. Asumispalveluyksikön työntekijöiden täytyykin sisäistää myös asumissosiaalinen työote, ymmärtää työssä asukkaiden rinnalla kulkemisen vaikeus, jaksaen kuitenkin iloita asukkaiden pienistäkin onnistumista nostaten niitä asukkaille esille.

Lähteet

Painetut

ARA, selvitys 2/2021, Asunnottomat 2020.

Azeem, P. 2020. Yhteisöllisyys ja vertaisuus asumisen turvaajina. Teoksessa Kohti kotia ja turvaa - Nais erityisyys asunnottomuustyössä. Helsinki. Y-Säätiö

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Erkkilä, E. & Stenius-Ayoade A. 2009. Asunnottomat vastaanottoyksiköissä. Asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalinen tilanne ja terveydentila pääkaupunkiseudulla. Helsinki: Työpapereita 2009:2.

Fredriksson, P. & Kaakinen, J. 2018. Asunto ensin- poliitikan läpimurto .Teoksessa Fredriksson, P (toim.) 2018. Yömajasta omaan asuntoon. Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan murros. Helsinki: Into kustannus Oy.

Granfelt, R. 2013. Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.): Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakonia-ammattikorkeakoulu, A tutkimuksia 39, Helsinki 2013, 209- 228.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001, Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveysala. 2015-2018. Asunnottomien asumispalveluiden tuettu asuminen. Liite 1. palvelunkuvaus.

Juhila, K. & Raitakari, S. 2014. Asunto ensin- julkaisujen suuntaukset, pääargumentit ja käytännöllis- poliittiset tavoitteet. Yhteiskuntapolitiikka 79(2014):2.

Kaakinen, J. 2013. Asunto ensin ja sitten. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.): Paikka asua ja elää. Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulun tutkimuksia 39, 2013.

Kainulainen, S. & Saari, J. 2013. Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Niemelä, M. & Saari, J. (toim.). Huono- osaisten hyvinvointi Suomessa. Juvenes print. Tampere 2013.

Kainulainen, S. & Saari, J. & Häkkinen, J. 2013. Kadulta asuntoon - vaikutukset hyvinvoinnille. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

- Kivelä, P. & Leppo, A. 2016. Asukkaan ääni. Asukkaiden kokema tuetun asumisen laatu. Sininauhasäätiö: Sininauha-julkaisut.
- Kopomaa, T. Peltonen, L. & Litmanen, T. 2008. Ei meidän pihallamme! Paikalliset kiistat tilasta. Gaudeamus Helsinki University Press. nimby
- Lassy, J M. 2018. Kaakinen, J. & Fredriksson, P. Suomalaisen asunto ensin - mallin kätilöt. Teoksessa Fredriksson, P (toim.) 2018. Yömajasta omaan asuntoon. Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan murros. Helsinki: Into kustannus Oy.
- Martikainen, A. 9/2019. Eturintamassa asunnottomuutta vastaan. Sotahuuto, Pelastusarmeija. Lahti. Painotalo Plus Digital Oy.
- Mattelmäki, T. 2006. Muotoiluluotaimet. Teknologiateollisuus ry. Teknologiateollisuuden julkaisuja 7/2006. Tampere.
- Miettinen, S. Raulo, M. & Ruuska, J. 2011. Palvelumuotoilu -uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen. Teoksessa Miettinen, S. (toim.) Helsinki: Teknologiainfo Teknova.
- Murto, K. 1997. Yhteisöhoidon suuntauksia. Jyväskylä: Murto ja Jyväskylän Koulutuskeskus Oy.
- Murto, K. 2013. Yhteisö terapeuttina. Teoksessa Murto, K. (toim.) Terapeuttinen yhteisö. Porvoo: Bookwell.
- Muutoslaboratoriotyöryhmä 2020. Asunto ensin 2.0. Tehdään yhdessä jokaiselle mahdollisuus. Ehdotus asunnottomuustyön pohjaksi 2020 -luvun Suomessa.
- Nousiainen, K. 2016. Oma ovi yhteisössä: Pitkäaikaisasunnottomien asumispolut ja asumiseen liittyvät valinnat. Juhila, K. & Kröger, T. (toim.) Siirtymät ja valinnat asumispoluilla. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Nuutinen M. & Uuksulainen S. 2020. Nais erityinen työ asumisyksikkö Liisankodissa. Suur-Helsingin Valkonauha ry. Teoksessa Lehtonen, L. Granfelt, R. & Azeem, P. 2020. Kohti kotia ja turvaa - Nais erityisyys asunnottomuustyössä. Y-Säätiö.
- Ohisalo, M. 2017. Murusia hyvinvointivaltion pohjalla. Leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus. Tampere. Juvenes Print, Suomen Yliopistopaino Oy
- Perälä, R. 2018. Asunto ensin vai asunto vain? Päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien asukkaiden palvelutarpeet tuetun asumisen asumisyksiköissä. Turku: Ehyt ry.

Pleace, N. 2016. Housing First Guide Europe. Feantsa. SNF. [Housing First Guide - Housing First Europe Hub](#)

Pleace, N., Culhane, D., Granfelt, R. & Knutagård, M. 2015. The Finnish Homelessness Strategy. Reports of The Ministry of The Environment. Helsinki: Ministry of The Environment.

Puotiniemi, L. 2018. Pro gradu -tutkielma. ”Jos mä en ois tässä, niin mä joko makaisin huoneessa tai sitte mä oisin kadulla tekemässä jotain, mitä mun ei pitäis rueta tekemään” Työtoiminnan merkitykset pitkäaikaisasunnottomille suunnatun asumisyksikön asukkaiden tulkitsemana. Turun yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Raina, L. 2012. Uusi yhteisöllisyys. Kasvatusyhteisön rakentamisen taito. Tampere: Juvenes Print - Tampereen yliopistopaino.

Ruohoniemi, M. 2018. Asunto ensin periaatteen mukainen toiminta ja kehittämiskohteet Helsingin asumisyksiköiden henkilökunnan näkökulma. Helsinki. Metropolia ammattikorkeakoulu.

Saari, J. 2015. Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Tallinna. Gaudeamus Oy.

Sillanpää, V. 2013. Asunto ensin -yksiköiden kustannusvaikuttavuus -vertailussa mielenterveys- ja päihdekuntoutujien yksiköt. Tampere. Tampereen teknillinen yliopisto.

Stoclin, M. 2020. Toipuminen asunto ensin palveluissa -kyselytutkimus palveluntuottajille. Pro- gradu tutkielma. Turun yliopisto.

Sunikka, S. 2009. Teoksessa Nousiainen, K. & Sunikka, S. (toim.) Asunnottomuuskirja II. Ensuisuojasta moniammatilliseksi palvelukeskukseksi. Helsinki: Yliopistopaino.

Sunikka, S. 2016. Hietsussa yöpyneiden asunnottomuuspolut. Liikkuvuus asunnottomuuden ja asuntoväestön välillä. Helsingin yliopisto, Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisen-siaatintutkimus.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuulaniemi, J. 2013. Palvelumuotoilu. Helsinki. Talentum.

Vilkkä, H & Kustannusosakeyhtiö Tammi. 2007. Tutki ja Kehitä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Viskari, S. 2014. ”Yleisvaaralliset sekakäyttäjät pois Töölöstä!” -Tutkielma asuinyksikön integroinnista Töölön kaupunginosaan. Laurea ammattikorkeakoulu. Vantaa.

Voutilainen, P. 2018. Kontrollista kotiin - asunto ensin- periaatteen etiikka. Teoksessa Fredriksson, P. (toim.) 2018. Yömajasta omaan asuntoon . Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan murros. Helsinki: Into kustannus Oy.

Ympäristöministeriön julkaisuja 2019:11. Asunnottomuusohjelmien arviointi. Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen. Ympäristöministeriö.

Y-Foundation 2017. A Home of Your Own - Housing First and ending homelessness in Finland. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Sähköiset

Asunto ensin 2021. Ohjelmatyötä asunnottomuuden vähentämiseksi. Viitattu 8.2.2021.

<http://asuntoensin.fi/ohjelma/historia/>

Asunto ensin 2021. Asunto ensin laatusuositukset 16.10.2017. Viitattu 1.3.2021.

<https://asuntoensin.fi/assets/files/2017/10/Laatusuositukset.pdf>

Kaartinen, T. 10/2018. Asunto ensin. Sotahuuto s. 8-11. Saatavilla sähköisesti osoitteessa:

<https://www.pelastusarmeija.fi/uutisia/uutiset/asunto-ensin>

Karppinen, J. 2020. Loppuraportti. Varmista asumisen turva! Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman (AUNE) loppuraportti. Kehittämissuuskunta Avainväki. Viitattu 5.5.2021. [Varmista asumisen turva! Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman \(AUNE\) loppuraportti \(asuntoensin.fi\)](#)

Karppinen, J. & Fredriksson, P. 2016. Loppuraportti. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. Paavo 2. Ympäristöministeriö. Viitattu 26.3.2021. [LOPPURAPORTTI \(asuntoensin.fi\)](#)

Perälä, R. & Jurvansuu, S. 2016. Poliitikasta käytännöksi. Asunto ensin -politiikan arkea asu-
misyksiköiden työntekijöiden kertomana. Teoksessa Yhteiskuntapolitiikka 81 2016:5. Viitattu 5.5.2021.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131934/YP1605_Perala%26Jurvansuu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 26.03.2021.

<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>

Suomen Pelastusarmeijan säätiö sr. Alppikadun asumispalveluyksikkö 2021, Alppikadun oma-valvontasuunnitelma 2021. Viitattu 18.2.2021. [Omavalvontasuunnitelma_Alppikatu2021.pdf \(pelastusarmeija.fi\)](#)

Tilastokeskus 2021. <https://www.stat.fi/meta/kas/asunnoton.html>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Viitattu 26.3.2021. [Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje | Tutkimuseettinen neuvottelukunta \(tenk.fi\)](#)

Y- Säätiö. Viitattu 9.2.2021. <https://ysaatio.fi/asunnottomuus-suomessa>

Kuviot

Kuvio 1: Asunnottomuus Suomessa 1987-2020 (ARA 2020)	9
--	---

Taulukot

Taulukko 1: Suurien kaupunkien asunnottomien määrä vuonna 2020 ja muutos vuodesta 2019.	10
--	----

Liitteet

Liite 1: Perustietoa tutkimukseen/opinnäytetyön haastatteluun osallistujille	55
Liite 2: Haastattelurunko.....	57
Liite 3: Suostumus tutkimukseen osallistumisesta	58

Liite 1: Perustietoa tutkimukseen/opinnäytetyön haastatteluun osallistujille

Perustietoa tutkimukseen / opinnäytetyön haastatteluun osallistujille 20.10.2020

Opinnäytetyön tekijä Antti Martikainen, Laurea ammattikorkeakoulu, ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Opinnäytetyö tarkoituksena on kuulla miten asumispalveluyksikön asukkaiden arki sujuu, mitä asumispalveluyksikön ja muiden toimijoiden palveluita asumispalveluyksiköissä asuvat asukkaat käyttävät ja tarvitsevat. Tutkimuksen nimi: ”Asukkaiden ajatuksia arjen sujumisesta asumispalveluyksikössä.”

Opinnäytetyön tuottamalla tiedolla pyritään ymmärtämään asukkaiden arkea entistä paremmin sekä voidaan arvioida ja kehittää yksikön palveluita sekä vaikuttaa asukkaiden hyvinvointia ja asumista koskeviin asioihin laajemmin.

Tutkimuksen menetelmänä käytetään palvelumuotoilua, tarkemmin sanottuna palvelumuotoilun keinoista tutkimuksessa käytetään luotaimia. Luotainmenetelmät ovat menetelmiä, joissa tutkimushenkilöt havainnoivat ympäristöä ja kirjaavat havaintonsa ylös itse dokumentoinnin avulla. Tässä tutkimuksessa dokumentointiin käytetään nauhuria, johon haastateltavat kertovat arjen sujumisesta muutamiin teemoitettuihin kysymyksiin vastailen. Menetelmän tavoitteena on pyrkiä lisäämään asiakkaan ymmärtämistä ja sitä kautta parantaa olemassa olevia palveluita tai kehittää uusia palveluita.

Tutkimus toteutetaan haastattelemalla 4-7 asukasta siten, että heille annetaan nauhuri käyttöön viideksi päiväksi, johon asukas voi päivittäin kertoa päivän tapahtumista vastailen etukäteen annettuihin kysymyksiin. Toiveena olisi, että asukkaat vastaisivat kysymyksiin noin 10 minuuttia per päivä.

Haastatteluun osallistujilta pyydetään nimi, sukupuoli, syntymävuosi, osoite ja puhelinnumero.

Haastatteluun osallistuvien henkilötietoja käsittelee ainoastaan opinnäytetyön tekijä Antti Martikainen.

Tutkimusaineisto ja haastateltavien yhteistiedot pidetään erillisissä paikoissa.

Haastatteluun osallistuu asumispalveluyksikön 4-7 asukasta. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Haastatteluun osallistuminen vie noin 10-30 minuuttia viiden päivän/illan ajan.

Opinnäytetyön tulokset raportoidaan niin, ettei yksittäistä vastaajaa voi niistä tunnistaa.

Tutkimusraportit ovat helposti tutkimukseen osallistuneiden saatavilla.

Tutkimustietoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen.

Tutkimusaineisto säilytetään sähköisesti salasanan takana siten, että vain opinnäytetyön tekijällä on pääsy niihin.

Aukkaiden haastattelujen aineistoa säilytetään sähköisten salasanojen takana 6 kk opinnäytetyön valmistumisesta.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Osallistujalla on oikeus peruuttaa suostumus tai keskeyttää tutkimukseen osallistuminen. Osallistumisesta luopuminen ei vaikuta asukkaan asumiseen tai saamiin palveluihin asumispalveluyksikössä tai osallistujaa koskevaan päätöksentekoon.

Tutkimuksesta ei synny osallistujalle taloudellisia kuluja. Kukin osallistuja saa haastatteluun osallistumisesta ja vaivannäöstään kaksi elokuvalippua.

* Lisätietoja: Antti Martikainen (antti.martikainen@pelastusarmeija.fi)

Liite 2: Haastattelurunko

Perustiedot:

- Ikä
- Sukupuoli
- Asumisaika asumispalveluyksikössä?

Puolistrukturoitu teemahaastattelu muodostuu kahdesta pääteemasta:

• Mitä asumispalveluyksikön palveluita asukkaat käyttävät ja tarvitsevat?

- Miten päivä on sujunut? Mitä olet tänään tehnyt?
- Oletko tavannut/kohdannut päivän aikana asumispalveluyksikön henkilökuntaa?

Mikäli kohtasit henkilökuntaa, olitko tyytyväinen kohtaamiseen tai saamaasi palveluun?

Edistyivätkö asiasi?

Mikäli et tavannut henkilökuntaa.

Olisitko kaivannut / tarvinnut henkilökunnan tukea/ apuja jossain asiassa?

Missä asiassa?

- Koetko saavasi asumispalveluyksiköstä tarpeenmukaista tukea/apua elämäntilanteesasi?

• Mitä muiden toimijoiden palveluita asumispalveluyksikön asukkaat käyttävät ja tarvitsevat?

- Oletko käyttänyt tänään asumispalveluyksikön ulkopuolella olevien eri toimijoiden palveluita? (esimerkiksi Helsingin kaupungin sosiaali -ja terveyspalvelut, päihde -ja mielenterveyspalvelut sekä kolmannen sektorin ja eri järjestöjen tuottamat palvelut) Minkä toimijan palveluita käytit?

Olitko tyytyväinen saamaasi palveluluun? Edistyivätkö asiasi?

Mikäli et käyttänyt mitään yksikön ulkopuolisia palveluita,

Olisitko tarvinnut/ kaivannut apua tukea asioiden eteenpäinviemiseksi/ edistymiseksi?

Mihin asiaan?

Missä asiassa?

- Koetko saavasi asumispalveluyksikön ulkopuolisilta toimijoilta tarpeenmukaista tukea elämäntilanteessasi?

Liite 3: Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Tutkimuksen nimi ja toteutusaika: Asumispalveluyksikön asukkaiden ajatuksia arjen sujumisesta. Tutkimuksen toteutusaika 1.11.2020- 31.5.2021

Informointi mm. tietosuojasta.

Minulle on kerrottu yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus, sisältö ja tutkimusmenetelmät. Olen saanut sitä koskevan kirjallisen selvityksen ja olen harkinnut suostumustani tutkimukseen osallistumisesta. Olen tietoinen seuraavista asioista:

- Tutkimuksessa käsitellään henkilötietojani / yhteistietojani.
- Antamani henkilötiedot käsitellään luottamuksellisesti siten, ettei tutkimustuloksissa voi minua niistä tunnistaa.
- Antamiani henkilötietoja käytetään vain kyseiseen tutkimukseen.
- Antamani henkilötiedot jäävät vain opinnäytetyöntekijän tietoon.
- Tutkimusaineistoa ja henkilötietojani säilytetään sähköisten salasanojen takana tutkimuksen valmistumiseen saakka, jonka jälkeen ne tuhoetaan.
- Tutkimustulokset esitetään siten ettei haastateltavia pystytä tunnistamaan
- Osallistumiseni on vapaaehtoista eikä siitä aiheudu minulle kustannuksia.
- Voin halutessani keskeyttää osallistumiseni milloin tahansa syytä ilmoittamatta.
- Keskeyttäminen ei vaikuta asumispalveluyksikössä saamiini palveluihin tai minua koskevaan päätöksentekoon.

Suostumuksen antaminen

Suostun siihen, että

___ minua haastatellaan ja antamiani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.

___ henkilötietojani säilytetään ja käytetään tutkimuksen ajan, jonka jälkeen ne hävitetään.

Tutkittavan nimi:

Sukupuoli ja syntymävuosi:

Osoite ja puhelinnumero:

Päiväys:

Suostumuksen antajan allekirjoitus ja nimenselvennys:

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus ja nimenselvennys: